

А. С. ПУШКИН

ЧӨРЧӨКТӨР

Алтай тилине
А. Г. Шабураков
кочурген

ОЙРОТОБЛНАЦИЗДАТ
1946

Ј А С Т Ы Р А Л А Р

стр.	строка	јастыра базылганы	кычыратамы
4	алдынан 1	ыазыр казчанўй	азар казанчы ўй
35	ўстинен 5	чыгын	чыгыл
37	ўстинен 11	Јены	Нени
61	ўстинен 12	Менин кееркејилў	Менен кееркејилў
84	алдынан 10	черўни	черўни каан

ШИРОТСКИЙ ОБЛАСТЫНИҢ
 НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВОҢЫ
 1946

ШКОЛДЫН БИБЛИОТЕКАЗЫ

А.С. Пушкин.

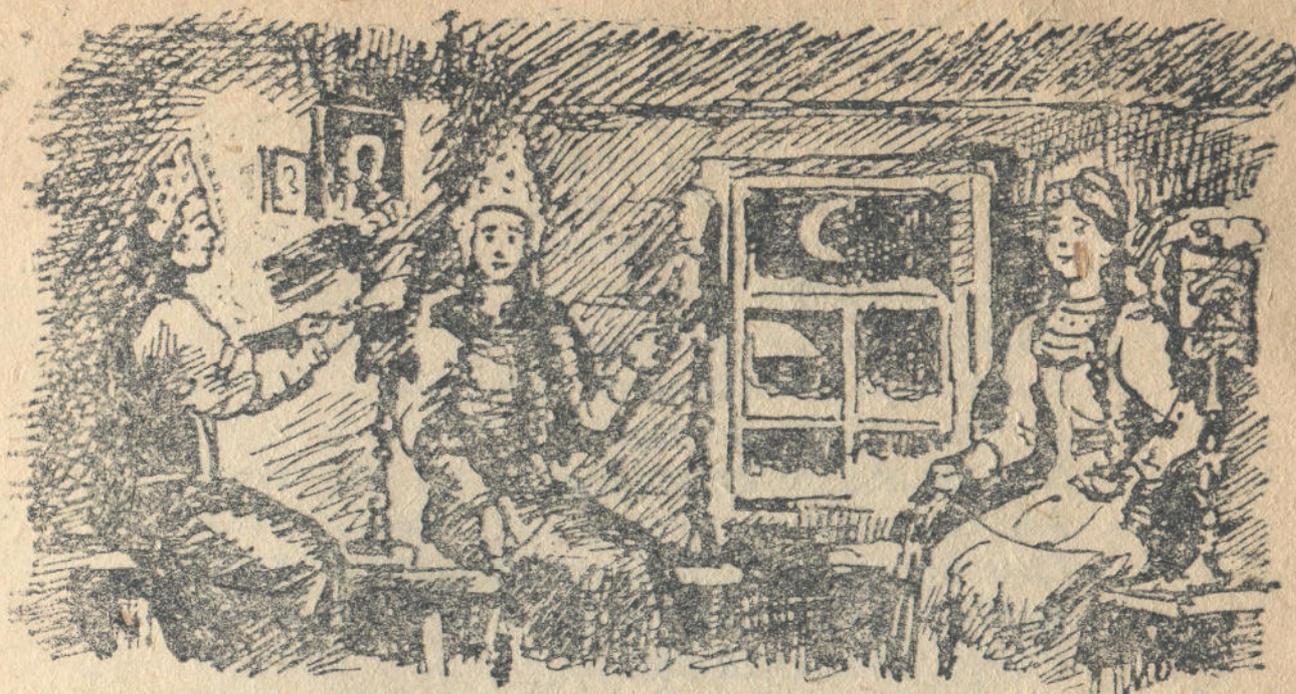
1956
Инв. 63752
30

ОЙРОТСКИЙ ОБЛАСТНОЙ
БИБЛИОТЕКА

ЧӨРЧӨКТӨР

Гарно-Алтайская Область
БИБЛИОТЕКА

ОЙРОТСКИЙ ОБЛАСТЫН
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
1946

Салтан каан керегинде, онын жакшынан күчтү баатыр уулы
Гвидон Салтанович князь керегинде ле кааннын сүреен жараш
абакайы нуу керегинде чөрчөк.

Бозом энир көзнөк алдында
Үч кыс иргилеп отурдылар,
Олордын бирүзи отурып жада,
Мынайда эрмектенди:
„Мен бу отурган бойым
Каан абакайы болгон болзом,
Бастыра крестү албаты жыргагадый,
Курсак быжырып берер эдим“.
●нын куучыны божогондо,
●ртон сыйыны айтты:
„Мен бу отурган бойым
Каан абакайы болгон болзом,
Телекей үстинде албатыга
Жеткедий бөсти согор эдим.“
●нын бажы болгон соондо,
Кичү сыйыны айтты:
„Мен бу отурган бойым
Каан абакайы болгон болзом,
Каан өрөкөннин бойына
Баатыр уулчак табар эдим“.

Куучын јаныла божоордо,
Тура эжиги чыкырт этти;
Анча-мынча болголокто,
Турага каан кирип келди.
Куучын болгон тужында
Каан тышкары турды.
Арт учындагы эрмек
Каанга сүреен јарады.
Каан турага киреле:
„Эзен, күндүлү кыс!
Менин абакайым болорын,
Айткан сөзине туруп,
Сентябрьдын калганчы күнинде
Баатыр уулчак табарын.
Слер, јакшынак эјелер,
Капшагай кожо тергенигер.
Бисле кожо барарга,
Бу турагардан чыгыгар.
Слер экүдин бирүгер
Ткачиха* болуп иштеер,
Экинчизи дезе
Повариха** болуп иштенер“, — деди.

Каан эжиктен чыгып базарда,
Кыстар кааннын өргөөзи јаар
Ээчий-деечий жүгүрүшти.
Каан узак тергенбеди,
Ол ло энирде мечетке кирди.
Аштын үзүзи столдо,
Ойын-жыргал баштала берди.
Салтан каан јараш абакайын
Јанына коштой отургысты,
Аш жүзүннен амзап,
Канча күнге тойлоды.
Онын кийининде айылчылар
Каан ла кыс экүди
Слон сөгинен эткен орынга
Артыргызып, бардылар.
Эки эјези абакайга күйүнип,
Аайы јок ачынып отурды.
Кухняда повариха чугулданат,

* Ткачиха—бөс согор үй кижги.

** Повариха—курсак ыазар казчанүй кижги.

Ткачиха станок* жаында ыйлайт.
Иит абакай удабай,
Баштапкыла туннен ала
Барлу болгонын билинди.

Ол тушта жуу болгон,
Каан жууга атанарда,
Абакайыла эзендежип,
Жакшы адына минип жадала,
Мени ле суйп, чеберлен деп,
Бойынын жакылтазын берди.
Каан ыраак жерге барып,
Оштүзиле узак тартышты,
Бала табар күндөр једип,
Аршын сынду уул чыкты.
Каан абакайы балазын
Мүркүт чилеп корыды.
Адазын балала сүгүндирерге,
Письмолу элчи атандырды.
Ткачиха, повариха ла
Жудагай** эмеген Бабариха
Абакайдын тынына једер дешти.
Абакайдын ийген элчизин
Бажынан барып токтодып,
Бойынын элчизиле
Мындый бичик бичидилер:
Каан абакайы өткөн түнде
Бала табар ойи једип,
Уулы, кызы јарты јок,
Балага түндеер аайы јок,
Чычкан дезе, чычкан эмес,
Бака дезе, бака эмес,
Кандыйда анычак тапты“.

Элчинин јетирген сөзин
Каан лаптап угуп алды.
Уйалган бойынча атыйланып,
Элчини буурга сананды.
Онын кийининде јымжай түжүп,
Элчиге кату жакылтазын берди:
„Закон аайынча көрөргө,
Кааннын јанарын сакызын.“

* Станок—бөс согор неме.

** Кудагай—төрөгөн, бу чөрчөктө ол кааннын
энези болгон.

Элчи бичигин алганча,
Ойто жанып једип келди.
Ткачиха, повариха,
Кудагай эмеген Бабариха
Онын бичигин айырып аларга,
Эзирте аракыдан ичиртти.
Элчи аракыны ичип отура
Эзириги јаандап билинбей калды.
Олор дезе куру сумказына
Өскө бичиктен салгылады.
Ол ло күнде эзирик элчи
Мындай јакылта экелди:
„Каан бойынын боярларына
Тегине өйди өткүрбезин,
Абакай ла баланы туйка
Түби јок сууга таштазын“.
Боярлар арга јок,
Элер немезин таппай турды.
Каан да, јаш абакай да олорго
Ачимчылу болуп турды.
Онын кийининде боярлар
Ўүрле ээчижип абакайга келдилер.
Каавнын берген јаргы указын
Лаптап туруп кычырдылар,
Осон абакайды туткан јерде,
Уулыла бочкого суктылар.
Суу кирбес эдип бочкони
Смолала шыбадылар.
Тогололып апарала,
Түби јок тениске салдылар,
Салтан каавнын јаргызы деп,
Кийининен ары айдыштылар.

Тенеринин жылдыстары
Суркурап күйүп турды.
Көк талайдын толкузы
Аайы јок анданып турды,
Тенери булуды көчүп турды,
Бочко талайда агып јүрди.
Ырызы јок тул эмегендий,
Абакай онын ичинде ыйлады.
Онын уулчагы дезе
Күвле эмес, час сайын өсти.
Күндер өдүп турган сайын

Абакай там кунугар ботды.
Яш бала там өзүп,
Толкууну мынайда мендетти:
„Сен, менин толкуум, толкуум!
Сен амыры жок жайканадын,
Сагышка ла кирген жер жаар,
Уулачып түрүлип барадын.
Талай таштарын эледип,
Суу жарадын ажадын,
Кавдый ла жаан керөптерди
Чөндирбей алып жүредин.
Бистин тыныбыс кыйбай,
Жаратка чыгара согуп салзан!“
Толку жөлкө кире берди,
Бочкону жаратка апарып,

Араайын чыгара таштап салды,
Уулчактын энези жаратка чыкканы
Билип, сүгүнчилү сезип турды.
Бочкодон оморды кем чыгарар?
Кудай оморды таштайган ба?
Уулчак бут бажына туруп,
Бажыла бочко түбин тиргеди.
Бала күчиле чырмайып:
„Бу мынан кичинек
Көзнөк этсе кайдар?“ — дейле,
Бочко түбин сүзерде,
Түби айырылып чачыла берди.
Бочко түбинен экү
Сүгүнчилү чыгып келди.

Энези уулыла экү:
Жайым болгондорун биланди.
Айландыра аяктап көргөжин,
Бийик ортолык болды.
Ол ортолыктын үстинде
Жазара өскөн дуб турды,
Айландыра көк талай болды.
Уулчак энезине айдып турды:
„Акыр, эне, бис экүге
Курсак керек болгон эди.“
Онон туруп чыгала,
Дубтын будагын сындырып алды.
Крезинин торко буузын чечип,
Бүктөй тудуп жаа жазады.
Бир будактан сындырып,
Учтап огын жаап алды.
Суу кужын бедиреп,
Талай жаказы жаар басты.

Талай жаказына базып келсе,
Аайы жок табыш угулды...
Талай жаказын көрүп турса,
Айдары жок неме көринди:
Толкуу ортозында бир куу
Кирер жерин таппай турды,
Канадыла талбынып,
Сууну айландыра чачып турды.
Онын үстинде бир тейлегей
Айлавыжып учуп жүрди.

Канду курч тумчугы ла
Тырмактарын белетеп алган,
Кууны теберге айланып турды.
Уулчак жаазын алган жерде,
Тейлегенди көстөп адып ийди.
Уулчактын аткан огы
Тейлегеннин мойнына табарды.
Тейлеген каны төгүлүп,
Талайга келип түшти
Куштын үнилө эмес онтоды,
Куу десе коштой жүзүп,
Тейлегенди кавшагай өлзин деп,
Канадыла согуп, тумчугыла чокуп,
Сууга чөндирерге албатанды.
Онын кийининде бурүлүп,
Кааннын уулуна келди.
Ого эткен жакшкзы учун
Орус тилиле ого айтты:
„Сен, царевич, мени аргададың,
Мени өлүмнөн айырып алдың,
Менин учун үч күнге
Курсак жибезине комулаба.
Огым талайга тегин жерге
Барды деп сананба.
Онын учун мен сеге
Жактымды качанда жетирерим
Сен кууны айырыдым дегениң,
Кыс бала болор.
Тейлеген деп өлтүргениң
Тейлеген эмес Чародей* болор.
Мен сени сагыжымнан
Чыгарбазым жажына.
Эмди ойто бурулып,
Амыраып уйукта.“ —
Онойун уулчакка айдала.
Куу ары болуп уча берди.
Абакай ла каан уулы
Ач бойлоры уйуктап калды.
Каан уулы ойгонып келип,
Көзүн уужанып туруп чыкты.
Айлаңдыра аяктап,

* Чародей — төлгөчи.

Jaан город бütкенин көрди.
Айландыра туткав чедени
Ажып болбос тиштерлү болды.
Ак стене ары жанында
Монастырь ла церквелердин башгары
Жалтыражып көринди.
Овы көргөн жерде,
Уулчак энезия ойгозып ийди.
Онызы ойголып кайкады.
„Куунын эткен жакшызын
Көрүп турган болотом бо?“ — деп,
Уулчак энезине айдып турды.
Энези уулыла город жаар барды..
Жүкле городко кире базарда,
Кажыла жанынан текши
Шаннын үни угулды.
Алтын колымагтарлу
Атту - чуулу жаандар
Энелү уулду экүни
Тизе женил уткугылады.
Бажыбыс билер жааныбыс деп,
Бажы женил мүргүдилер
Уулга князь бөрүгин кийдирип,
Улуркадып ададылар.
Уул энезинин жөби..е
Ол ло күннен ары
Бойынын тергее журтту
Князь Гвидон деп аданды.

Жайылып калган байканду
Кереп ыраагында көринди.
Талайда согуп турган салкын
Ичкериледиш экелип жатты.
Керепчилер жаныс жерге жуулыжып,
Алдында ээн ортолыкта
Журт жатканына кайкашты:
Алтындаган жаны город турды.
Керепчи токтодып аларга,
Бек заставалу пристаньнан
Пушкала аткылады.
Айылчылар пристаньга токтоды.
Князь Гвидон ол айылчыларды

* Колымаг-боярлар, абыстар жүрер абра..

Айылына айылдаарга кычырды.
Аштын јакшызын салып,
Айылчыларды күндүледи.
Онын кийининде сурагына
Чын карузын айтырды:
„Күндүлү айылчыларым,
Неле садыжып јүригер?
Эмди кайдаар ууланып
Барып јаткан улус эдигер?“
Керепчилер князь сурагына
Каруун јаспай айттылар:
„Јердин үстин айланып келдибис,
Садышкан немебис киш,
Кара күрен түлкү болгон.
Эмди өйибис өткүрдибис.
Буян ортолыкты табара,
Чике күн чыгыжына ууланып,
Салтан каан јурты јаар
Барып јаткан улус эдибис“.....
Оны уккан князь Гвидон
Айылчыларына айдып отурды:

Салтан каанга жетире
Талай тенисле барып жаткан
Жолыгар ырысту болзын,
Салтан каанга жетсегер,
Менен эзен айдып барыгар.
Айылчылары атанар деп,
Керептерине отурып, жүрүп ийди.
Князь Гвидон узадала,
Кийининен санааркап көрүп турды.
Көрүп турза, сууны өрө
Куу жүзүп келди:

„Эзен. менин күндүлү,
Сүреендү жакшы князим!
Булутка бүркөлгөн күндий,
Неге кунуккан болотон?
Неге өөркөгөн болотон?“ — деди.

Князь санааркаган бойы
Кууга каруун айдып турды:

„Мен жаш бойым
Мындый керекке кунуктым:
Бойумнын төрөл адамды барып,
Көрүп келейин деген эдим.“

Куу князька айдып турды:
„Андый керек туру ийне!
Менин айтканымды угарын ба?

Кичинек томонок болуп,
Талай кечаре учарын ба?“ —

Канадыла талбынды,
Сууны аайы жок чачып,
Князьты үзе суу этти.

Князь кичинектеп барала,
Томонок болуп кубулды.

Кынылап учуп барып жада,
Керепке удабай жаба жетти.

Тынду немеге сестирбей,
Керепке барып отурып алды.

Улуска чаптык этпеске,
Кысталып жарыкка кирип алды.

Салкын тыныда соккон сайын,

Кереп жылгыр барып жадат.

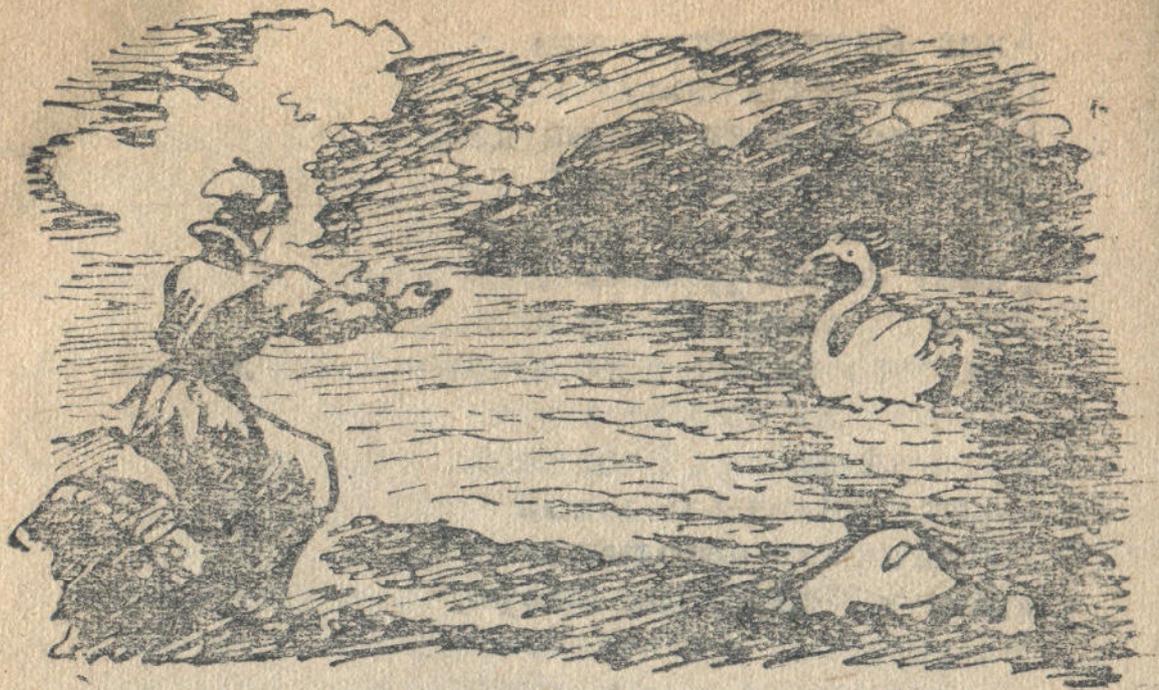
Буян ортолыкты табара,

Салтан кааннын жерин көстөйт.

Салтан каанын темир тергеези

Ыраагынан көрүнип келди.
Айылчылар керебин токтоткон жерде,
Салтан каан олорды өргөөзине
Айылдазын деп кычырды.
Айылчылар ончозы күркүрөп,
Өргөө жаар баргылады.
Томонук коштой учуп барып,
Кысталыжып кожо кире берди.
Кирип багып көргөжин,
Алтын бөрүгүн кийип алган,
Бастыра бойы алтынла жалтыраган
Салтан каан өргөөзінде
Ал сагышка кунугып калган,
Ширеезінде отуруп жатты.
Ткачиха ла повариха,
Кудагай эмеген Бабариха
Каанын жанына отуруп алган
Жүзүн көстөп отурылар.
Салтан каан айылчыларын
Бойынын столына отургызып,
Эзен амырын сурап отурат:
„Слер, менин күндүлү айылчыларым,
Жорыктап узак жүрдигер бе?
Кайдаг бери келдигер?
Талай ол жаны кандый?
Жакшы, жаманын сестигер бе?
Кижин кайкаар не бар? — деди.
Керепчилер каруун айтты:
„Жердин үстин эбирип келдибис;
Талай ары жанында жадын
Айдары жок жакшы эмтир.
Жер үстинде кижин көргөдүй,
Мындый кайкал бар эмтир:
Талай ортозында турган,
Ээн ортолык болгон эди.
Кереп токтоор жаказы жок,
Кадалгагы тын болгон,
Онын ортозында сок жагыс
Дуб агаш өзүп турган.
Эмди көрүп тургажын,
Жаан тураларлу, садтарлу,
Алтындап эткен церквелерлу,
Алтын өргөөлү жаан город
Будун калганын көрдибис.

Анда баштап отурганы
Гвидон князь болуптур
Ол слерге эзен айтсын деп,
Бисле айттырган эди.^{*}
Салтан каан алаң кайкап:
„Тирү олбөй жүргежин,
Жаны городты көргөн айас,
Гвидонго барып айылдаарым,“ — д’ди.
Ткачиха ла повариха,
Кудагай эмеген Бабариха
Салтан каанды бозокой
Кайкамчылу ортолыкка
Ийер күүндери жок болуп,
Эл-аргазын бедиредилер.
Отургандарга көзүн имдеп,
Повариха айдып отурды:
„Талай жаказында горол бары
База кайкамчыкту неме!
Агаш аразында чибинин
Төзине отурар тийин бар.
Кузук чертип отуруп жада,
Үзүк жогынан кожондоп турар.
Кузук дезде тегиндү эмес,
Эмили изумруд болгон.
Алтын кабыкту эмитир.
Кайкамчылу неме деп,
Ондый немени айдатан“.
Салтан каан оны угуу,
Алаң кайкап отурды.
Томонок дезде чукулданып,
Келген бойынча эјезинин
Оң көзине кадалды.
Повариха кугарып,
Талып жүрүп сокорыды.
Жалчылар, кудагай ла бир эјези
Томонокты тударга жүгүришти.
„Каргаткан сен томонок!
Бис сени!“... — дежип турды.
Томонок көзүнөктөн чыга кошуу,
Табына јери јаар ууланып,
Талай ажыра уча берди.
Князь базала катап,
Талайды жакалай базын жүрди,
^{*} Изумруд—Баалу таш.

Көк талайды көстөп көрди.
Көрүп турганча, сууны өрө
Куу жүзүп жедип келди:
«Эзен, менин күндүлү,
Сүреендү жакшы князим,
Булутка бүркөлгөн күндий
Неге кунуккан болотон?
Неге өөркөгөн болотон?» — деди.
Князь Гвидон айдып турды:
„Кайдада агаш аразында чибиде,
Онын төзинде тийинг бар
Кузук чертип отуруп жада,
Үзүк жогынан кожондоп турар.
Кузук тезе тегиндү эмес,
Алтын кабыкту, изумруд эмилдү.
Чынын, төгүнин билбей турум,
Андый кайкамчыкту неме,
Менде болзын деген эдим“.
Куу князька айдып турат:
„Жердин үстүндө тийиннин керегинде
Жайылган куучын чын болор.
Бу кайкамчылу немени
Мен жарт билерим.
Менин тыным ошкош князим,
Андый тын кунукпа.
Сенин сураган сурагыңды
Кыйыш жоктон бүдүрерим».

ОБЛАСТІА

1956

1956

ЛНВ.6.3752

Князь оны уккан жерде,
Санаазы жаны жарыды:
Айылы жаар сүгүнчилү
Тын сананып, жанып ийди.
Өргөөзине једип келди.
Бу не атазы?—кайкай берди.
Бийик чиби төзинде
Бастыра улус көзинче,
Алтын кузукты чертип,
Изумруд эмилини чыгарып,
Кабыктарын јууп алып,
Тендеп чоґо салып турган,
Акту улус көзинче,
«Во саду ли в огороде» —деп
Кожондоп отурган тийинди
Гвидон Князь көрүп, кайкалы:
„Кайран кууга спасибо,
Кудай сүгүнчилү јүрүмди
Ого кыйыш јоктон берзин“, —деди.
Ол тийинге князь Гвидон
Хрусталь турадан тудуп берди,
Оны корып турарына
Каруулчыктар тургусты.
Кузук тоозын алып турарга,
Бир дьякты тургузып салды.
Князька астам, тийинге мак.

Јайылып калган байканду
Ыраагында кереп көрүнип,
Талайдын соккон салкыны аай
Бийик ортолыктын жанынча,
Јаан городты өткүре
Ичкеерилеп түрген барып јатты.
Керепти токтодып аларга,
Пристаньянан пушкала аткылайт.
Айылчылар пристаньяга токтогондо,
Князь Гвидон айылчыларды
Айылына айылдаарга кычырып алды.
Аштын јакшызын салып берип,
Айылчыларды күндүлди,
Онын кийининде сурагына
Чын каруузын айтырды:
„Күндүлү айылчыларым,
Неле садыжып јүригер?

Эмди кайдаар ууланып
Барып жаткан улус эдигер?“
Керепчилер князь сурагына
Лаптап карууна айдып турат:
„Јердин үстин айланып келдибис,
Садышкан немебис аттар,
Анчадала донской айгырлар.
Эмди өйибис өткүрдибис.
Буян ортолыкты табара
Баратан јолыбыс узак эди.
Салтан каан јерине
Једетен улус бис“, — дешти.
Оны угуш, князь Гвидон
Айылчыларга айдып турды:
„Талай теңисле баратан,
Салтан каанга јетире
Јолыгар ырысту болзын.
Салтан каанга јетсегер,
Менен эзен айдыгар“.

Айылчылар князька бажырып,
Чыгып, өргөөдөн бастылар.
Керебине отурып алып,
Јолын алып јүрүп ийдилер.
Князь айылчыларын узадала,
Талай јаказына базып келди.
Куу дезе келип калган,
Толкуу ортозында јүзүп јүрди.
Гвидон князь адазына барарына
Күүнзирип турганын
Кууга базала айдып турды.
Куу князьты базала
Көрөр угар јеткелекте,
Бастыразын суулап ийди.
Гвидон князь тургуза
Чымын болуп кубула берди.
Ары болуп уча берди,
Тенери ле суунын ортозында
Барып жаткан керепке
Удаан јокто једишти.
Улуска чаптык этпеске,
Кысталып јарыкка кирип алды.

Салкын тыңыда соккон сайын
Кереп жылгыр барып јадат.

Буян ортолыкты табара
Салтан јерин көстөп јат.
Салтан кааннын темир өргөөзи
Ыраагынан көрүнип келди.
Айылчылар керептен чыккан јерде;
Салтан каан оморды өргөөзине
Айыллазын деп кычырды.
Чымынак оморго коштонып,
Кысталыжып кожо кирди.
Кирип барып көргөжин,
Алтын бөргүгин кийип алган,
Бастыра бойы алтынла јалтыраган;
Салтан каан өргөөзінде
Ал сагышка кунугып калган,
Ширеезінде отурып јатты.
Ткачиха ла Бабариха,
Сокор көстү повариха
Каан јанына отурып алган,
Чугулду көрүп отурылар.
Салтан каан айылчыларын
Бойынын столына отургызып,
Эзен, амырын угуп отурды:
«Слер, менин күндүлү айылчыларым.
Јорыктап узак жүрдигер бе?
Кайдаар барып келдигер?
Талай ары јаны кандый,
Јакшы, јаманын сестигер бе?
Кижии кайкаар не бар?»—деди.
Керепчилер каруун айтты:
«Јердин үстин эбирип келдибис.
Талай ары јанындагы јадын
Айдары јок јакшы эмтир.
Мындый кайкал бар эмтир:
Талай ортозында ортолык бар,
Ол ортолыкта город бар.
Алтындап эткен церквелерлү,
Туралары јаан, садту эмтир.
Өргөө эжигинде бир чибии
Јаранып јараштыра өзүп јат.
Ол чибинин төзинде
Хрусталь турачак туруп јат,
Турачактын ичинде
Азыданты тийин отурат.
Онын шулмузын не деп айдар!»

Кузук чертип отурып жада,
Узуги жок кожондоп турат.
Кузук дезе тегиндү эмес,
Алтын кабыкту эмтир,
Эмили изумруд болуптыр.
Онын кийининен көрүп,
Көп жалчылар жүргилейт. —
Кузуктын тоозын алар эдип,
Бир дьякты тургузып салган.
Черү де ого честь берет.
Кузук кабыгынан акча уруп,
Жер үстине жайып жадылар.
Кыстар дезе изумрудын
Кладовойдо кайырчакка бектейдилер.
Улузы ончозы бай эмтир,
Тегин тура анда жок.
Ончозын көрзө, бир түнгей,
Жаан, жаан өргөөлөр.
Анда баштап отурганы
Гвидон князь болгон эмтир.
Ол слерге бисле
Эзен айтырган эди“.
Салтан каан алан кайкады:
„Өлбөй тирү жүрзем,
Жаны городты көргөн айас,
Гвидонго барып айылдаарым,» — деди.
Ткачиха ла повариха,
Кудагай эмеген Бабариха
Оны кайкамчылу ортолыкка
Ийер күүндери жок болды.
Билдирбезинен каткырынып,
Ткачиха каанга айдып турды:
„Кижиде кайкаары жок турбай!
Тийин таштар кемирет,
Алтынын чыгара таштайт.
Изумрудун чогу салат.
Онызыла бистерди
Кайкадып болбос эмей.
Сенин айткан сөзин
Чыны, төгүни кандый болбогой.
Жер үстінде кижиде уккадый,
Оско дө кайкал бар эмей:
Талай кайнап толкууланып,
Жаан табышту огуруп ийер.

Бары жок күчүн тартынып,
Жарат жаар ууланар.
Бойынын толкуун түрүлтүп,
Жаратка чыгара согуп ийер.
Онын бажы болгон сонында,
Өрттий куйакты кийип алган,
Черномор өрөкөн баштап алган,
Ончозы бир түнгей чырайлу
Ончозын тендеп жуугандый,
Түп ле түнгей сынду
Одус үч баатыр
Чыгып келген анда турат.
Чып-чын айтказын,
Кижини кайкаар неме
Болзо до, андый болор.“
Керсү айылчылар унчукпады,
Эмегенле сөс блаашпады.
Салтан каан оны угуп,
Алан кайкап отурды.
Гвидон дезе чукулданып,
Учуп келген бойынча,
Эжезинин сол көзине конды.
Ткачиха кугарала,
Ах! деген бойынча сокорыды.
Ончозы туруп чыгып,
Аайы-деейи жок кыйгырышты:
„Тут ла тут ол чымынды!
Шак бу орто экелип, былчы!....
Акыр, эмеш амыранар.“ — дешти.
Князь көзнөктөн чыга конуп,
Табына жери жаар ууланып,
Талай кечире уча берди.

Князь өргөөзинен чыгып алып,
Талай жакалай базып жүрди.
Көк талайдан көзүн албай,
Текши аяктап турды.
Көрүп турганча сууны өрө
Куу жүзүп жедип келди:
„Эзен, менин күндүлү,
Сүреен жакшынак князим!
Булутка бүркөлгөн күндий,
Неге кунуккан болотон?
Неге өөркөгөн болотон?“ — деди.

Гвидон князь айдып турды:
„Мен бойымнын өргөөмдө,
Кайкамчылу неме болзын деп,
Сананган санаама алдырдым.“
„Кандый неме болотон?“ — деп,
Куу князьтан сурап турды.
Князь ого мынайда айтты:
„Талай кайнап толкууланып,
Жаан табышту огурып ийер.
Бары жок күчин тартынып,
Жарат жаар ууланар.
Бойынын толкуун түрүлтүп,
Жаратка чыгара согуп ийер.
Онын бажы болгондо,
Өрттий куйакты кийип алган,
Черномор өрөкөн баштап алган,
Ончозы бир түней чырайлу,
Ончозын тендеп жуугандый,
Түплө түней сынду
Одус үч баатыр,
Чыгып келип анда турар.“
Куу князька каруун айдат:
„Андый неме сени, князим,
Токунатпай турган турбай!
Туйуксынарын сенин жок,
Тыным корыган князим эмей.
Андый неме барыда бар,
Талай черүзи болуп турган,
Кожо чыккан карындаштарым эди,
Кунукпай айылына жанып барып,
Карындаштарымды сакыл жат.“

Оны уккан князь
Ал-сагыжы жарый түжүп,
Айылы жаар жана берди.
Бийик жерге чыгып алып,
Талай көстөп отура берди.
Онын бажы болгон кийинде,
Талай үсти жайкана берди,
Бар жок күчин тартынып,
Толкуун жаратка чыгара сокты,
Өрттий куйакты кийген,
Экиден улай туруп алган,
Одус үч баатыр ууладарды

Бажы буурайган өрөкөн
Город жаар экелип жатты.
Князь Гвидон өргөөзинен түжүп,
Айылчыларын уткуп алды.
Улус түрген жуулып турганча,
Өрөкөн князька айдып турды:
„Слердин жакшы городыгарда
Айландыра каруул болзын деп,
Куу жакылта биске берип,
Слерге ийген улус эдибис.
Мынан ары күннин сайын
Слердин стенелеригер жанына
Талай суудан чыгып келип,
Кайып көрүп турарыбыс.
Жердин кейи уур учун,
Эмди бис талайыбыска
Ойто барып киретенибис.
Удабай слерге туштажарыбыс “
Өрөкөн айдып божогон соондо,
Ойто жанып жүрүп ийдилер.

Жайылып калган байканду
Ыраагында кереп көрүнип,
Талайдын согуп турган,
Күчтү көнү салкыны аай,
Бийик ортолыктын жанынча,
Жаан городты өткүрө
Ичкеерлеп түрген барып жатты.
Керепти токтодып аларга,
Пристаньнан пушкала аткылайт.
Князь Гвидон айылчыларды
Айылына айылдаарга кычырып алды.
Аштын жакшызын салып берип,
Айылчыларды күндүлөп,
Онын кийининде сурагына
Чын каруузын айттырды:
„Күндүлү айылчыларым,
Неле садыжып жүрдигер?
Эмди кайдаар ууланып,
Барып жаткан улус эдигер?“
Керепчилер князь сурагына
Лаптап каруун айдып турды:
„Жердин үстин айланып келдибис,
Садышкан бистин немебис:

Булат, мөнгүн, алтын болгон.
Эмди өйди өткүрдибис,
Буян ортолыкты табара,
Баратан жолыбыс узак эди.
Салтан каан жерине
Једетен улус бис, — дешти.
Оны угуп князь Гвидон
Айылчыларга айдып турды:
„Салтан каанга јетире
Талай тенисле баратан
Јолыгар ырысту болзын,
Салтан каанга јетсегер,
Менен эзен айдыгар.“

Айылчылар князька бажырып,
Өргөөдөн чыгып бастылар.
Керебине отургылап,
Јолын алып јүрүп ийдилер.
Князь айылчыларын узадала,
Талай јаказына базап келди.
Куу дезе келип калган
Толкуу ортозында јүзүп јүрди.
Гвидон князь адазына барарына
Күүни тартып турганын
Кууга базала айдып турды.
Куу базала князьты
Көрөр угарга јеткелекте,
Бастыра бойын суулап ийди.
Гвидон князь тургузала
Сары адару болуп кубулды,
Ары болуп уча берди.
Јаан удабай једижип,
Керепке тўжүп отурды.
Улуска чаптык этпеске,
Кысталып жарыкка кирип алды.

Салкын тыныда соккон сайын
Кереп жылгыр барып јадат.
Буян ортолыкты табара
Салтан јерин көстөп јат.
Салтан кааннын темир өргөөзи
Ыраагынан көрүнүп келди.
Айылчылар кемедеп чыккан јерде,
Салтан каан оморды

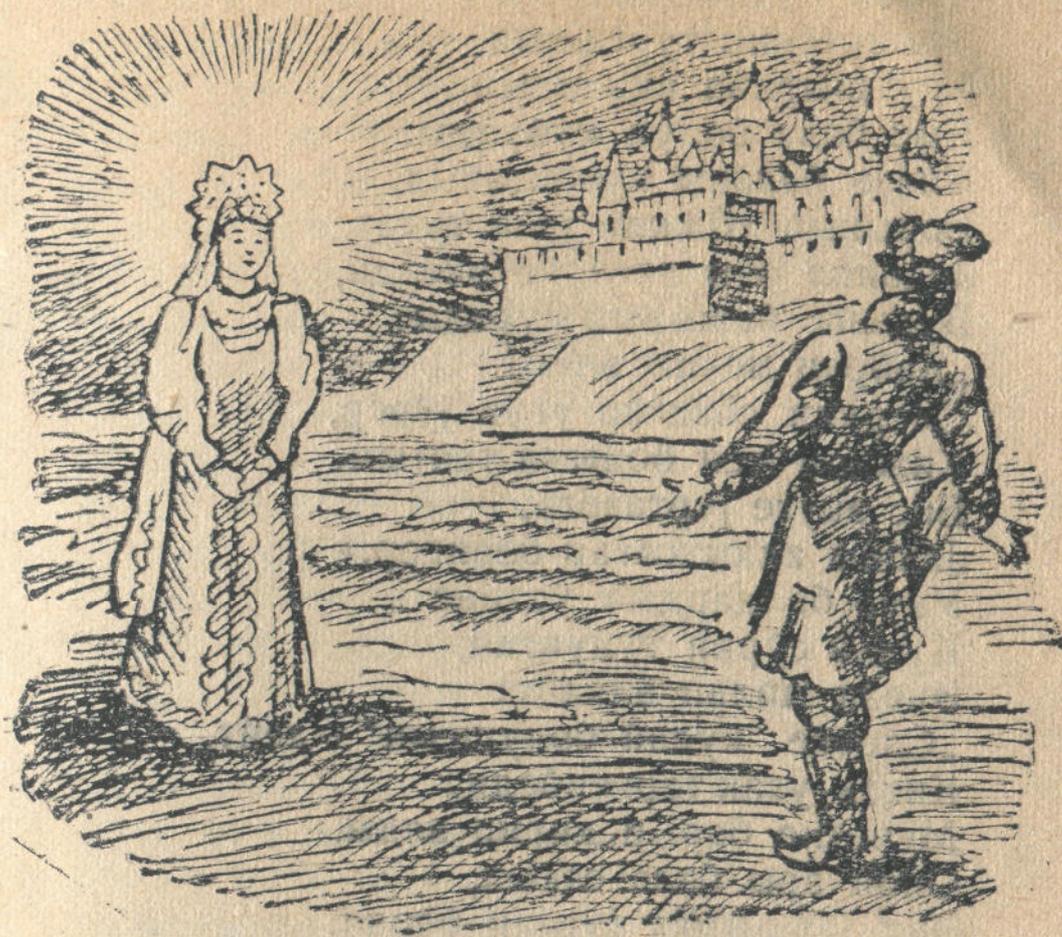
Öргөөзине айылдаарга кычырды.
Адару олорго коштонып,
Кысталыжып кожо кирди.
Кирип барып көргөжин,
Алтын бөрүгин кийип алган,
Бастыра бойы алтынла жалтыраган,
Салтан каан өргөөзияде
Ал сагышка кунугып калган,
Ширеезинде отуруп жатты.
Ткачиха, поварича ла
Кудагай эмеген Бабарича
Каан жанына отуруп алган
Үчү төрт көслө көрүп жатты.
Салтан каан айылчыларын
Бойынын столына отургызып,
Эзен амырын сурап отурат:
„Менин жакшы айылчыларым,
Жорыктап ыраак жүрдигер бе?
Кайдан бери келдигер?
Талай ол жаны кандый?
Жакшы, жаманын билдигер бе?“

Дер үстинде кижн кайкаар
“Солын неме көрдигер бе?”
Керепчилер каруун айтты:
„Дердин үстин эбирип келдибис;
Талай ары јанында јадын
Айдары јок јакшы эмтир;
Дер үстинде кижн көргөдий,
Мындый кайкал бар эмтир:
Талай ортозында ортолык,
Ол ортолыкта город турат.
Анда күннин күнге
Кайкамчылу неме кожулып јадат:
Талай кайнап, толкуланып,
Јаан табышту огураг.
Бары јок күчин тартынып,
Јарат јаар ууланат.
Бойынын толкуун түрүлтип,
Јаратка чыгара согуп ийет.
Онын бажы болгон соондо,
Черномор өрөкөн баштап алган,
Өрттий куйакты кийип алган,
Ончозы бир түней чырайлу,
Ончозын түндеп јуугандый,
Түп ле түней сынду,
Кыйылып өлөр тындары јок,
Кызарып агар кандары јок
Ортолыкты айланып,
Городты корырга, одус үч баатыр,
Чыгып келген ондо турат.
Анда баштап турганы
Гвидон гнязь болгон эмтир.
Ол слерге бисле эзер айтырган эди.”
Салтан каан алан кайкады,
“Өлбөй тирү жүргежин,
Кайкамчылу ортолыкка једип,
Князь айылына айылдаарым”,—деди.
Повариха ла ткачиха
Унчыкпазынан отургылайт,
Бабариха күлүмзиренип айдат:
„Талайдан улус чыгып,
Каруул болуп базып јүри деп,
Чын айдыжат па, төгүн бе,
Је кайкамчылузын билбейдим,
Дердин үстинде кижн кайкаар

Неме андый болотон бе ди?
Чын кижинин уккадый,
Јондо мындый куучын бар:
Талай ол јанында јуртту
Кааннын јараш кызы бар.
Мандайында јылдысту,
Тулун алтында ай јаркындайт,
Түште чыгып келгежин,
Күннин јарыгын карануйладат,
Түнде чыгып келгежин,
Јердин үстин јарыдат.
Ары көрзө, ай кеберлү,
Удура көрзө, күн кеберлү,
Алтын-тогус кушка түней,
Араай найын базытту,
Эрмектенип турганы
Суу шылырап аккандый,
Кайкаар неме ол болор,
Айтсада, андый чын неме
Айдып отураарына јараар“.
Отурган керсү айылчылар
Эмегенле сөс блаашпаска сананды.
Салтан каан оны угуп,
Алан кайкап отурды.
Каан уулы чугулданзада,
Јааназынын көзине ачынды,
Кынылап онын үстинде учты,
Тумчугы орто отурып,
Тижиде оны чакты.
Базала ончозы каймыгышты,
Аайы јок кыйгырышты:
„Кудай учун болужыгар!
Каруулчылар, тудыгар!
Туткан бойынча былчыгар.....
Акыр, эмеш амыраар“.
Адару көзнөктөн чыга конуп,
Табына јери јаар ууланып,
Талай кечире уча берди.

Князь өргөөзинен чыгып алып,
Талай јаказына базып јурди.
Көк талайдан көзин албай,
Текши ајыктап көрүп турды.
Көрүп турганча сууны өрө

Куу жүзүп жедип келди:
 „Эзен, менин күндүлү,
 Сүреен жакшынак князим!
 Булутка бүркөлгөн күндий,
 Неге күнүккан болотон?
 Неге өөркөгөн болотон?“ — деди.
 Князь Гвидон айдып турды:
 „Улусты ончозын көргөмдө,
 Текши айылду болуп жат.
 Жанысла мен жаныскаан,
 Кунугып базып жүрөп болдым“.
 „Ак жарыктын үстинде
 Алатаң кижин кем болотон?“ — деп
 Куу князътан сурап турды.
 «Ак жарыктын үстинде
 Каанның жараш кызы бар,
 Мандайында жылдысту,
 Тулун алтында ай жаркындалат.
 Түште чыгып келгежин,
 Күннин жарыгын карануйладат,
 Түндө чыгып келгежин,
 Жердин үстин жарыдып турат.
 Ары көрзө, ай кеберлү
 Удура көрзө, күн кеберлү,
 Алтын-тогус кушка түней,
 Араай найын базытту,
 Эрмектенип тургажын,
 Суу шырлап аккандый,
 Чыны кандый болбогой?“ — дейле,
 Энчикпей каруун куудан
 Князь Гвидон сакып турды.
 Куу десе унчыкпай,
 Сананып турала, айтты:
 „Э-э! Андый кыс бар эди.
 Кижин алатаны ойын эмес,
 Он колдон ушта тартып,
 Таштап турар меелей эмес,
 Туткан бойынча курга кыстап,
 Базып жүрөп неме эмес.
 Менин сеге берер жөбим
 Мындый болотон туру —
 Кийининде кемзинбеске,
 Алдын-кийинин сананып ал.“
 Кижин алар жажы жеткенин,

Андый жараш балага
Сагыжы сүреен једип турганын,
Андый баланы барып эркелерге,
Одус тергеени өткүре
Јойу барарына беленин,
Чертенип ого айдып турды.
Куу дезе јаан үшкүрип,
Араай јобош куучындады:
„Андый ыраак јерге
Ненин учун баратан?
Алатан кижинг ыраак эмес,
Андый бала мен болорым“.
Онойып айткан јерде,
Канадын талбып учуп чыкты.
Толкуу үстиле учуп барып,
Кургак јерге једеле,
Јыраа аразына конуи алды.
Ары, бери силкинип,
Мандайында жылдысту,
Тулун алтында айлу,
Алтын-тогус куш ошкош.

Араай найын базытту,
Эрмектенин тургажын,
Суу шырлап аккандый,
Кыс бала болуп кубулды.
Князь баланы кучактанып,
Бойынын төжине жаба тудат.
Јединип оны энезине экелди,
Будына бажырып сурады:
„Кайран менин энем!
Слердин сөзигер угуп жүрер,
Кижини мен бойыма таптым.
Бис экүге журтаарга,
Јакшы алкыжыгар беригер.»
Укур балдардыг үстине
Кудай сүрин тудунган,
Энези ыйлап алкайт:
„Слерге кудай болушсын“ — дейт.
Князь узак тергенбеди,
Мечетке барып кирип алды.
Онон ары бала сакып,
Эку јакшынак журтай берди.

Талайда соккон салкын аай,
Јайылып калган байканду кереп.
Буян ортолыктыг кыйуунча,
Јаан городтын јанынча,
Ичкеерлеп түрген өдүп јатты.
Керепти токтодып аларга,
Пристаньянан пушкала аткылайт.
Айылчылар пристаньяга токтоды.
Князь Гвидон айылчыларды
Дйылына айылдаарга кычырды.
Аштын јакшызын салып,
Айылчыларды күндүледи.
Онын кийининде сурагына
Чын каруузын айттырды:
„Күндүлү айылчыларым,
Неле садыжып жүрүгер?
Эмди кайдаар ууланып
Барып јаткан улус эдигер?»
Керепчилер князь сурагына
Лаптап каруун айдып турды:
„Јердин үстин айландыбыс,
Бистин садышкан немебис,

Тегиндү товар эмес,
Токтодылу товар болор.
Эмди күн-чыгыжына јетире
Јолыбыс бистин ыраак болор.
Буян ортолыкты табара
Брааткан јолыбыс узак эди.
Салтан каан јерине
Једетен улус бис, “— дешти.
Оны уккан князь Гвидон
Айылчыларга айдып турды:
„Салтан каанга јетире
Талай тенисле баратан,
Јолыгар ырысту болзын;
Салтан кааныгарга јетсегер,
Биске айылдап келерге
Канча јылга тергенген эди,
Је андыйда болзо эмдиге
Једип келерине чыдабады деп,
Эске оны алындырыгар.
Менен эзен айдыгар“.
Айылчылар атанып јүрүп ийди,
Князь Гвидон абакайынан айырылбай,
Эмди айылына отурып калды.

Салкын тыныда соккон сайын
Кереп јылгыр барып јадат.
Буян ортолыкты табара
Салтан јерин көстөп јат.
Салтан кааннын темир өргөөзи
Ыраагынан көрүнип келди,
Айылчылар керептен чыккан јерде,
Салтан каан айылдаарга кычырды.
Айылчылар көрзө: Салтан каан
Алтын бөрүгин кийип алган,
Өргөөзинде отурып јатты.
Ткачиха, повариха ла
Кудагай эмеген Бабариха
Каан јанына отурып алган,
Үчү төрт көслө көрүп јатты.
Салтан каан айылчыларды
Бойынын столына отургызып,
Эзен амырын сурап отурат:
„Менин јакшы айылчыларым,
Јорыктап ыраак јүрдигер бе?
Кайдан бери келдигер?“

Талай ол жаны кандый?
 Якшы, жаманын билдигер бе?
 Жер үстінде кижикайкээр,
 Солун неме көрдигер бе?
 Керепчилер каруун айтты:
 „Жердин үстин эбирип келдибис,
 Талай ары жанында жадын
 Айдары жок якшы эмтир,
 Жер үстінде кижикөргөдий,
 Мындый кайкал бар эмтир:
 Талай ортозында ортолык,
 Ол ортолыкта город турат.
 Алтындап эткен церквелерлү,
 Туралары жаан садту эмтир,
 Öргөө эжигинде бир чибилер
 Жаранып жараштыра өзүп жат.
 Ол чибинин төзинде
 Хрусталь турачак турат,
 Турачактын ичинде
 Азыранты тийин отурат,
 Онын якшызын не деп айдар!
 Кузук чертип отурып жадар,
 Узүги жок кожондоп турат.
 Кузук десе тегиндү эмес,
 Алтын кабыкту, изумруд эмилдү;
 Онын кийининен көрүп,
 Көп жалчылар жүргилейт.
 Экинчи кайкамчык немези:
 Талай кайнап толкуланып,
 Жаан табышту огурып ийер.
 Бар жок күчин тартынып,
 Жаратка чыгара ууланар.
 Бойынын толкуун түрүлтүп,
 Жаратка чыгара согуп ийер.
 Онын бажы болгон соңунда,
 Орттий куйакты кийип алган,
 Черномор өрөкөн баштап алган,
 Ончозы бир түней чырайлу,
 Ончозы тендеп жуугандый,
 Түп ле түней сынду.
 Одус үч баатыр
 Чыгып келген анда турат.
 Учунчи кайкамчылу неме:
 Князьта абакай бар эмтир.

Мандайында жылдысту,
Тулун алдында айлу.
Түште чыгып келгежин,
Күннин жаркынын карануйладат,
Түнде чыгын келгежин,
Јердин үстин жарыдып турат.
Ары көрзө, ай кеберлү,
Удура көрзө, күн кеберлү,
Алтын-тогус кушка түней,
Араай найын базытту,
Эрмектенип тургажын,
Суу шырлап аккандый,
Ол городты баштап,
Князь Гвидон отурат.
Андагы улус оны
Айдары жок күндилейт.
Ол бисле слерге
Комудап эзен айтырган эди.
Айылдап келер бололо,
Эмдиге јетире келбеген,
Кандый каан болотон.“
Салтан каан оны угуп,
Сыранай отурып чыдашпады.
Керептерин шыйдызын деп.
Тургузала јакылта берди,
Ткачиха ла повариха,
Кудагай эмеген Бабариха
Кайкамчылу ортолыкка
Салтан каанды божотпоско,
Аайы жок база албаданды.
Салтан каан сыранай кынбай,
Кайра оморды токтотты:
„Мен бала эмес, каан,
Тургузала атанадым,“ — деди.
Катуланып оморго айдала,
Турган јерине тееп ийле,
Эжиктен түрген чыгып барды.

Гвидон көзнөк алдына отурып,
Талайды көстөп турды.
Талай эмди табыжы жок,
Јүкле толкуланып јатты.
Онын бажы болгон соондо
Салтан кааннын керептери

Талайда ыраактан көринди.
Гвидон князь отурган жеринен
Тура жүгүрүп айдып турды:
„Кайран менин энем,
Кайран жаш абакайым!
Адабыстың бис жаар
Келип жатканын көрүгөр!“
Керептер келип жатканын
Гвидон турнабайла көрүп турды.
Салтан каан палубада туруп,
Турнабайла оларды көрди.
Оныла кожо ткачиха, повариха,
Кудагай эмеген Бабариха
Палубада туруп алган,
Ортолыкты көргилеп,
Алан кайкап турулар.
Пушкалар үнденди,
Шаннын үни шыгырай берди.
Гвидон князь бойы
Талай жаар басты.
Анда барып, Салтан каанды,
Повариха да ткачиханы,
Кудагай эмеген Бабариханы
Уткуп алып айылына экелди.

Ончозы өргөө жаар барды.
Каалгада куйактар жылтыражат.
Өрттий куйакты кийип алган,
Черномор өрөкөн баштаган,
Ончозы бир түнөй чырайлу,
Ончозын түндеп жуугандый,
Түп ле түнөй сынду
Одус үч баатыр уулдар
Салтан кааннын көзи алдында
Жергелешкен турбай кайты.
Каан өргөөнүн эжик алдына
Луктай базып келгежин,
Бийик чиби төзинде
Ўзүги жок кожон салган,
Алтын кузукты чертип,
Изумрудун чыгарып,
Бир баштыкка салып,
Айыл жанын үзе текши
Алтын кабык эдип салган,
Тийин мында отуруп жатты.
Айылчылар мендей, шиндей

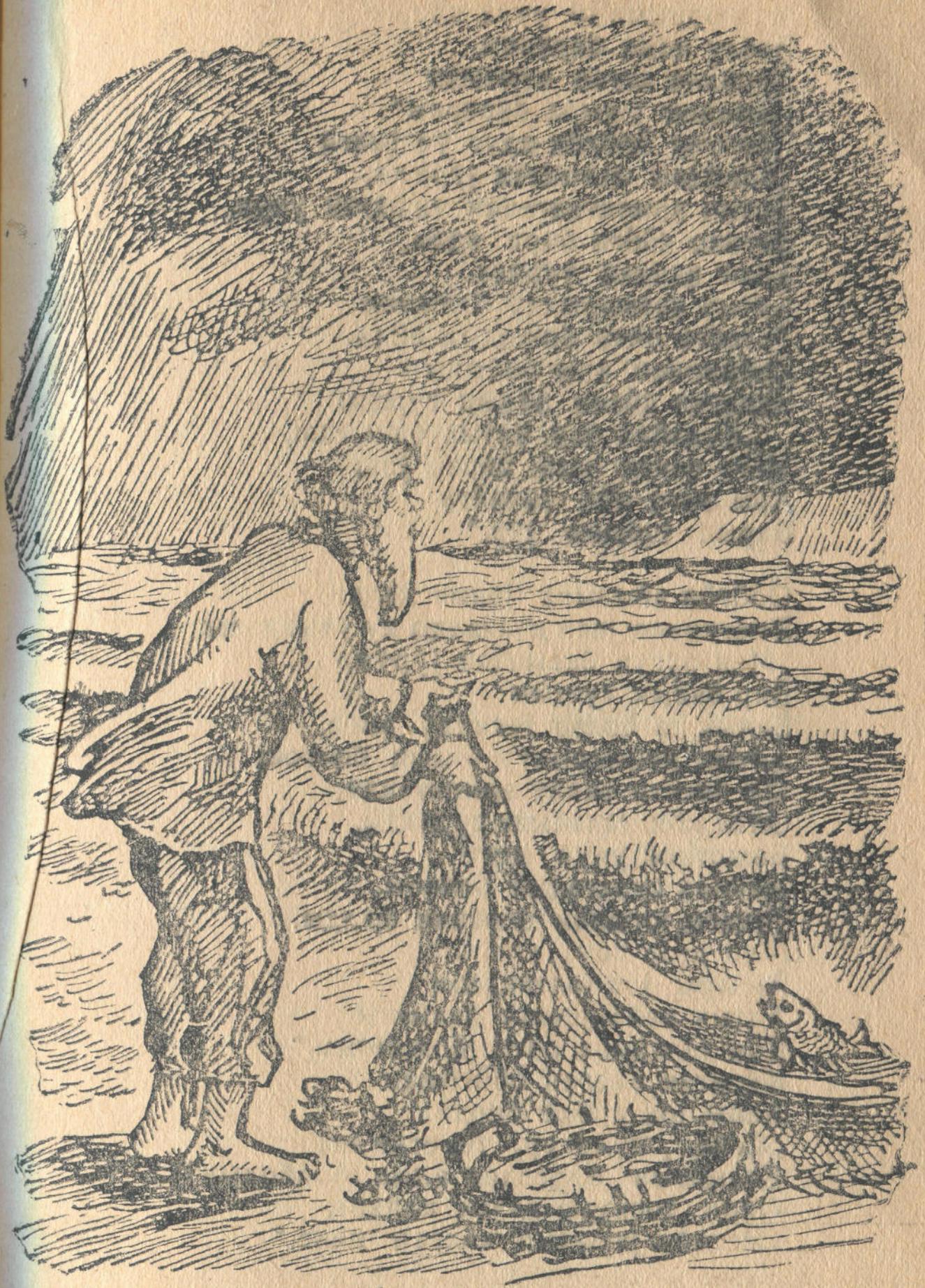
Онон ары көргиледи.
Бу не атазы? Жараш келин:
Тулун алдында ай жалтырайт,
Мандайында жылдыс суркурайт.
Сырагай алтын-тогус куштый,
Араай найын базытту,
Кайын энезин колтыктап алган,
Удура базып келип жатты.
Каан оны көргөн жерде,
Абакайын танып сүгүнди.
„Јени көрүп жадым?“ — деди
Каан абакайын, уулын, келдин
Кучактай алып, ыйлай берди.
Ончозы столго отургылады,
Јыргал, ойын көнүге берди.
Ткачиха ла повариха,
Кудагай эмеген Бабариха
Качып толыктар сайын кирдилер.
Бедиреп жүрүп, оморды онон
Јүк арайдан таптылар.
Омор эткен буруун айдып,
Таштазын дежил ыйлаштылар.
Каан сүгүнген бойынча,
Үчүлезин јерине јандырды.
Күн өткөни билдирбей калды.
Салтан каан эзирип, уйуктады.
Мен анда болгом; мөд, сыра ичкем —
Јүкле эрин сагалымды чыккаттым.

Балык ла балыкчы керегинде чөрчөк

Көк талайдын сырагай жаказында
Кары жажы једе берген,
Катан сөөги божой берген
Эмеген өбөгөн журтап жатты.
Олор экү туйла одус үч жылды
Эскизи жеткен јер турада
Экү журтап өткүрип салды.
Карыган өбөгөн шүүндү
Балык тудуп жүрер болды,
Карыган эмегеннин ижи
Учук ирип отураp болды.
Бир катап өбөгөн шүүниле
Талайды шүүп ийерде,
Талайдын балары келди,
Экинчи катап шүүп ийерде,
Талайдын өлөни келди,
Үчинчи катап шүүп ийерде,
Шүүнинде жаныс балык келди.
Балык болзо, тегиндү эмес,
Алтын кайзырыкту болды,
Кижн үниле эрмектенип,
Карыган өбөгөннөн јайнап сурады:

„Слер, карыган өбөгөн,
Мени талайыма ойто божодыгар.
Мен бойымнын учун слерге
Баалу неме берерим,
Керекле деген неменди
Кеминен ажыра берерим“.
Карыган өбөгөн одус үч жылга
Талайдан балыктап жүрөле,
Балык эрмектенгенин ук паган учун,
Богоно сөөги борт эди,
Алан кайкап турала,
Алтын кайзырыкту балыкты
Талайга ойто божодып ийди.
Кийининен ары бойынын
Килеген сөзүн айдып турды:
„Кудайла бар, алтын балыгаш,
Меге сенен неме керек жок;
Ары ойто көк талайга
Барып табына жүр.“

Өбөгөн айылына жанып келди,
Эмегенине жаан кайкалды ку учындады:
„Мен бүгүн балыктап жүрүм,
Бир балык туттым,
Балык та болзо тегиндү эмес,
Алтын кайзырыкту балык болгон;
Ол бистин тилле эрмектенди,
Ойто көк талайына суранды,
Божоткон учун меге
Нениле сурагадый болзом,
Тутагы жогынан береечи болды.
Мен десе неме аларынан
Айдары жок жалтандым;
Алтын кайзырыкту балыкты
Көк талайына ойто божоттым.“
Карыган эмеген өбөгөндү
Аайы жок арбай берди:
„Сенин, кулугур, тенегинди!
Балыктын бергенин алып болбодун!
Оноң тоскуур алзан кайдат,
Бистийи жарылып калган ийне.“

Карыган өбөгөн арбышка чыдабай,
Көк талайга ойто барды.

Араайын ойногон талайга једип,
Алтын балыкты кычырып турды.
Балыгаш талай јаказына келип,
Карыган өбөгөннөн сурап турды:

„Карыган өбөгөн, слерге
Не керек болуп туру?“

Ого карыган бажырып,
Амадаган сөзин айдып турат:

„Бастыра балыктардын јааны,
Бир јакшыгар јетиригер.

Менин карыган эмегеним

Мени аайы јок арбайт:

Бистин сок јаныс тоскуурис

Јарылып, керегинен чыкты,

Айдарда менин эмегениме

Јаны тоскуур керек болды.“

Алтын балык каруун,

Өбөгөнгө айдып турды:

„Карыган өбөгөн, кунукпай,

Айылына ойто јана бер.

Слердин айылыгарда тургуза

Јаны тоскуур болор.“

Карыган өбөгөн јанып келзе,
Эмегенде јаны тоскуур болды.

Карыган өбөгөнди эмеген

Алдындагызынан тын арбады:

„Сен, тенек, тоскуур сурап алдын!

Тоскуурда сен јаан нени көрдин!

Ойто балыкка бар, тенек,

Бажырып, тура сурап ал.“

Карыган өбөгөн арга јок,

Көк талай јаказына барды.

(Көк талай боромтый берди),

Балыкты өбөгөн кычырды,

Алтын балык чыгыш келип,

База ла өбөгөннөн сурады:

„Карыган өбөгөн, слерге

Не керек болуп туру.“

Өбөгөн ого бажырып айдат:

„Бастыра балыктардын јааны,

Бир јакшыгар јетиригер,

Менин карыган эмегеним

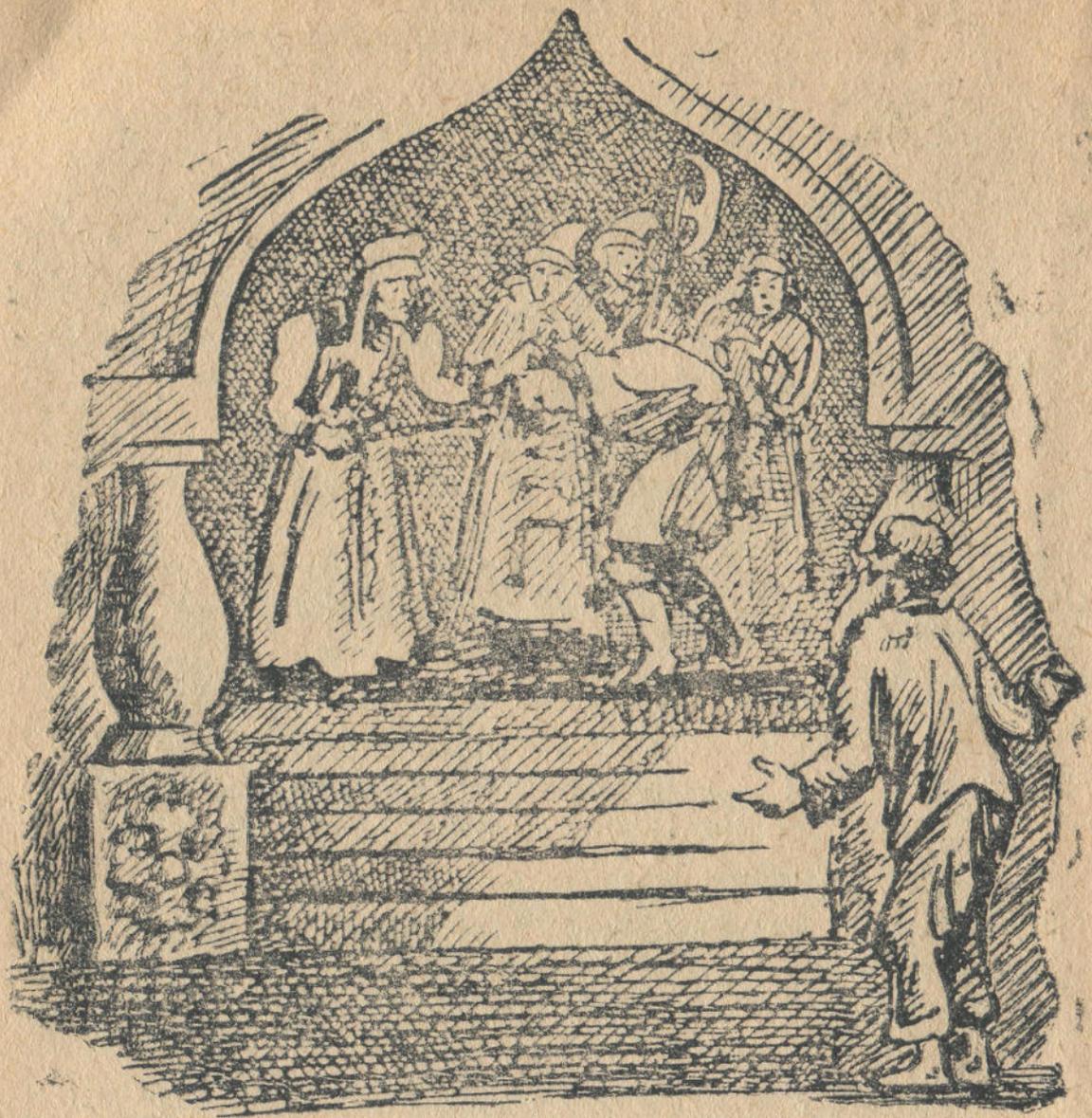
Алдындагызынан тын арбанат,
Мен карыган өбөгөнгө
Амыр сыранай бербейт:
Чугулчы карыган эмеген,
Тура керексип сурайт
Алтын балык карыган өбөгөнгө
Лаптап каруун айдып турды:
„Карыган өбөгөн, кунукпай,
Айылыга ойто жана бер,
Канайдар база слерди,
Тура слерде болгой.“

Карыгач өбөгөн ойто бурулып,
Жер туразы жаар базып жатты,
Ажыктап лаптап көргөжин,
Жер туранын орды да жок болды.
Онын ордында турган тура
Эки кат жаан көзнөктү,
Черетеген кирпич трубалу,
Белен чирибес дуб агаштан
Эткен төс каалгалу
Айдары жок тура турды.

Карыган эмеген көзнөк алдында
Отуруп алган атыланып,
Карыган өбөгөнди арбады:
„Сен тенек, кулугур!
Тураны сен сурап алды!
Ойто бурулып, балыкка бажыр:
Тегин крестьян уй кижиге болбосым.
Ады-чуу жайылган,
Укту дворянка болорым.“
Карыган өбөгөн үчинчизин
Көк талайга базып жетти.
(Көк талай токынабай жатты).
Балыкты өбөгөн кычырды.
Алтын балык чыгып келип,
База өбөгөннөн сурап турды:
„Карыган өбөгөн, слерге
Не керек болуп туру?
Өбөгөн ого бажырып айдат:
„Бастыра балыктардын жааны!
База жакшыгар жетиригер.
Менин эмегеним алдындагызынан

Артык жүүле берди,
Карыган меге өбөгөнгө,
Амыр сыранай бербейт:
Тегин крестьян үй кижин
Болбоско турум деп айдат.
Ады-чуу жайылган,
Укту дворянка болорго жат.“
Алтын балык карыган өбөгөнгө
База да каруун айдып турды:
„Карыган өбөгөн, кунукпай,
Айылыгарга ойто жаныгар,
Сурагыгар слердин бүдер.“

Öбөгөн эмегенине јанып келди,
Өргөө турганын кайкап көрди.
Киш терези тон кийген,
Бажына алтын бөрүк кийген,
Мойынына жемчук јинји салынган,
Колында алтын јүстүктү,
Будында кызыл сапогту,
Аайы јок атыйланып,
Карыган эмегени кирнестеде турды.
Онын алдында уккуры сүреен,
Көдөчилер, јалчылар туруп јатты.
Ол дезе олордын чүрмежинен
Тудуп алып искеп турды.
Карыган өбөгөн эмегенине
Базып келип, айдып турды:

„Эзен, абакай-сударыня,
Укту-төстү дворянка!
Эмди сениң керексигенинди
Жеткил бүдүрген болбогойым?“
Эмеген өбөгөнгө адылып,
Конюшняга иштеерге ийе берди.

Бир недеде өткөн сонында,
Экинчизи келип база өтти.
Эмеген алдындагызынан артык
Жүүлүп, өбөгөнди амыратпады.
Базала катап көөркийди
Балыкка бар деп ийип турды:
„Мен атту-чуулу, укту
Дворянка болбойтом,
Бир де жерде камаазы жок,
Каан болуп журтайтам“,—деди.
Жалтанып өбөгөн коркыган бойынча,
Эмегенине удура айдып турды:
“Сен эмеген, канайтың,
Көрон жийле, жүүлдин бе?
Жаңыс та алтаң билбес бойынча,
Жакшы эрмектеним болбос бойынча,
Бүткүл каанның тергеезинде,
Уйатка калатан эмтирин.“
Карыган эмеген аайы жок
Атыйланып ачынып чыкты,
Карыган өбөгөннүн жаагына
Алакандап ийеле, айтты:
„Сен мениле, укту дворянкала,
Крестьян кеберинди билинип тура,
Чечеркежер учурын бар ба?
Сени жөплө ийип турганда,
Талайга мойнобой бар,
Барбай мойноор болзон,
Албанла жединип апарар“.

Карыган өбөгөн арга жокто,
Талай жаар ууланып басты;
(Көк талай карара берди).
Талай жаказына өбөгөн келип,
Алтын балыкты кычырды.
Алтын балык чыгып келип,
Карыган өбөгөннөн сурады:

„Карыган өбөгөн, слерге
Не керек болуи туру.“
Өбөгөн ого бажырып айтат:
“Бастыра балыктардын жааны,
Жакшыгарды база жетиригер!
Менин карыган эмегеним
Укту-төстү дворянка болбой,
Бир де немеден камаазы жок,
Каан болотом деп атыйланды.“
Алтын балык өбөгөнгө
База да каруун берди:
„Карыган өбөгөн, кунукпай,
Айылыгарга жаа беригер.
Жакшы! Слердин эмегенигер
Каан болгой ок,“—деди.

Карыган өбөгөн ойто
Эмегенине жанып келди,
Онын алдында каан өргөөзи
Тенкейип калган туруп жатты.
Ол өргөөнин ичинде
Каан болуп калаптанып,
Столдо отурган эмегенин
Карыган өбөгөн көрүп алды.
Онын алды, кийининен
Бояр ла дворяндар жүрүп турды.
Заморский¹ аракыдан
Ого салып берип турдылар,
Ол дезе аракы ичип,
Печатный пряниктен² жип отурды,
Ай малтазын жарынга салынган
Коруучылар оны айландыра турды,
Карыган өбөгөн көргөн жерде,
Кут чыкканча корко берди.
Карыган эмегенин будына
Бажырып мынайда айтты:
„Эзен, күкүрттий казыр каан!
Эмди слердин керексигенигер
Бүдүп, санаагар жарыган болбогой?“
Карыган эмеген кылчас та этпей,

¹Заморский аракы—Талай ары жанынаа гран ары жанынаа экелген аракы.

²Печатный пряник—Журукту кеске салып, быжырган пряник.

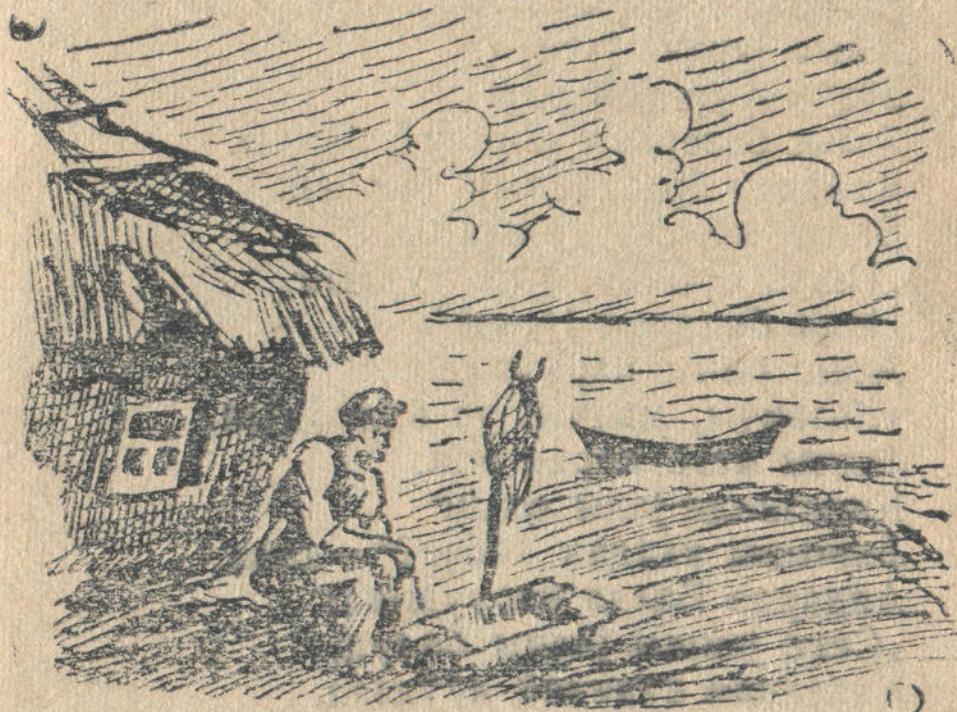
Көстөн кедери апарзын деп,
Кыйбас жакылтазын берип турды,
Жакарувы уккан жерде,
Боярлар ла дворяндар жүгүрип келип,
Литкелеп өбөгөнди сүрди.
Эжикке десе ай малталу
Коруулчылар жүгүрип келди.
Чыгып жаткан өбөгөнди
Арайла молтала чапкылабады.
Улус өбөгөнди көрүп,
Мынайда айдып каткырышты.
„Куун көрүп жүрүп,
Алганын сенин ол, тенец!

Бойыннын чанагына отурбаска,
Озолодо сеге наука болор.“

Бир недеде өткөн сонында,
Экинчизи келип база өтти.
Карыган эмегенек десе
Алдындагызынан артык жүүлди:
Карыган өбөгөнди экелзин деп,
Жалчыларын ийип турды.
Олоры барып бедиреп тура,
Жединип алып экелип берди.
Карыган эмеген өбөгөнгө
Мындый жакылтазын берип, айтты:
„Барып, балыкка бажыр:
Кайданда камааны жок,
Каан болор күүним жск,
Тенис талайда журтап,
Талайдын ээзи болотом,
Алтын балык бойы меге
Өлчи болуп турзын.“

Карыган өбөгөн айдайын десе,
Тили жетпес кирелү болды.
Барбай, мойноп ийейин десе,
Күчи жетпегедий болуп турды.
Арга жокто көк талай жаар,
Ууланып өбөгөн барып жатты.
Көрүп турза: көк талайда
Кара жоткон болуп жатты;
Чуулчы толку көдүрилип,
Жаратка чыгара согулып жатты.
Аайы жок ачынгандый,
Айдары жок огурып турды.
Жаратка өбөгөн базып келип,
Алтын балыкты кычырып турды,
Балыгаш удур чыгып келеле,
Мынайда өбөгөннөн сурады:
«Карыган өбөгөн, слерге
Не керек болуп туру?
Өбөгөн ого бажырып айдат:
«Бастыра балыктардын жааны!
Жакшыгар меге жетиригер.
Бу мындый каргышту кадытты
Канайтсам, меге жакшы болор?»

Каан болор күүни жок,
Теңис талайда журтап,
Талайдын ээзи болотом дейт,
Слерди бойыгарды онын айылында
Элчи болуп иштезин дейт».
Алтын балык өбөгөнгө
Бир де сөзин айтпады.
Куйругыла сууны шабылап ийеле,
Талай теренине жүре берди.
Өбөгөн каруун сакуп,
Талай жаказында узак турды.
Балык ойто келбесте,
Өбөгөн эмегенине жанып жетти.
Озогы жер туразын көрди;
Карыган эмеген бозогодо отурды.
Жанында жарык тоскууры жатты.

Абыс ла онын јалчызы Балда керегинде чөрчөк

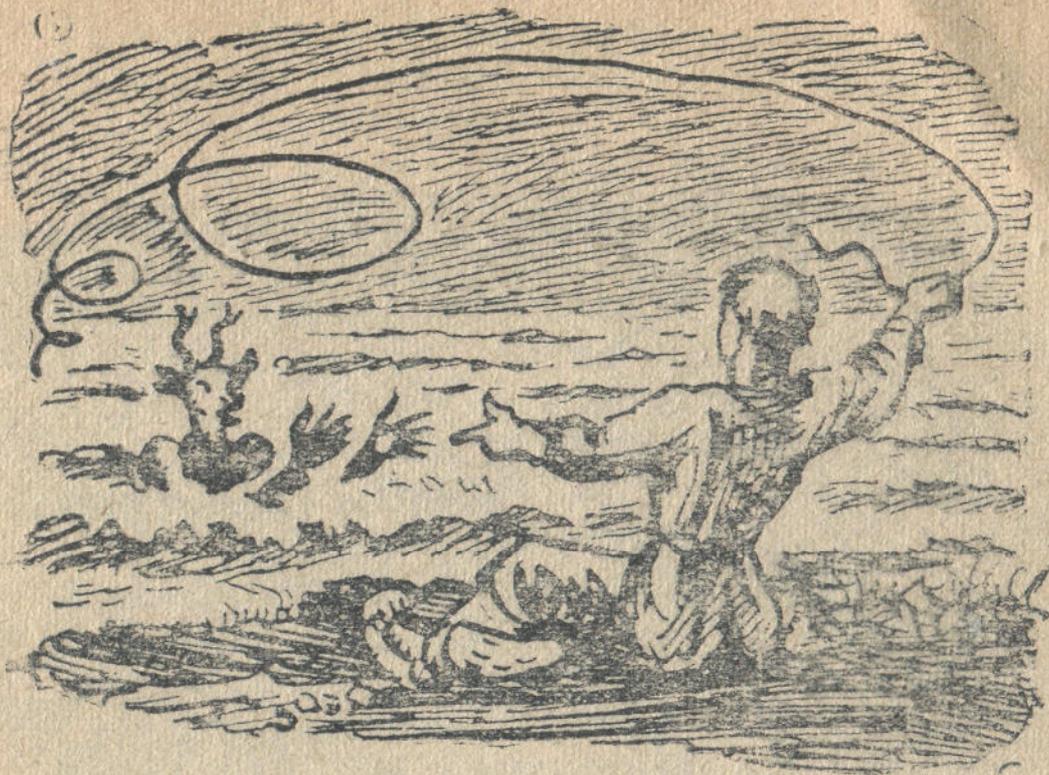
Мандайы чырчыйган
Абыс јуртап јаткан.
Јүзүн-јүүр товарды
Абыс базардан көрөргө барды.
Кайдаар браатканын билбей,
Балда абыска туштады.
„Неге, өрөкөн, әрте турдын,
Нени бедиреп јүрин?“
Абыс онын каруузына:
«Казанчы, малчы, ус болгодый,
Јалчы меге керек эди,
Кирезинде јалы онын
Јалчыны кайдан табар?“—деди.
Айдарда Балда каруузына:
„Сеге јакшы јалчы болуп,
Кичеенип сүрекей күүнзем,
Мен иштеп јүрейин.
Јалы учун јыл бажында
Үч катап мандайына чертейин.
Курсак эдип јиирге,
Полба ажын бер меге,“—деди.
Абыс санааркай берди,
Мандайын тырмап турды.
Чертиш чертиштен башказын билип,
Керде-марда—орус сөскө иженип,
Балдага абыс айдат: „Кем јок.

Бис экүниң ачыныжарыс жок,
Мениң айылыма жадып көр,
Кичеениң чыйрагың жетирип бер“.

Абыс айылында Балда жадат,
Саламга бойы жадып уйуктайт,
Төрт кижинин ажын жийт,
Жети кижинин ижин иштейт;
Тан жарыгалакта ончозы биједе,
Адын жегет, кыразын сүрет,
Печке одырат, ончозын белетейт,
Жымыртка кайналып, кагын арчыйт.
Абыстың эмегени Балданы мактайт,
Кызы Балданы көрө мактайт,
Уулы оны аја деп айдат;
Каша кайнадат, балдарын соододот.
Жаңыс ла абыс Балданы сүүбейт,
Оны качанда жарадып мактабайт,
Жал ла төлөөрин сананат.
Өй өдүп, жал төлөөри жууктайт,
Абыс санааркап курсакта жибейт.
Түнде уйуктап та болбойт:
Ажындыра мандайы тызырайт.
Учында абыс эмегенине айдат:
„Андый-мындый жеткер болды,
Мынан канайып аргаданар?“
Уй улустың санаазы тапкыр,
Кандыйла сүмеге келишкир:
Абыстың эмегени айдат: «Акыр,
Андый жеткерди кыйыштырар,
Менде жакшы сүме бар:
Балдага чыдабагадый иш бер,
Оны чокым бүдүрерин некезен,
Оныла мандайынды жеткерден айрырын,
Балданы жалы жогынан ийерин.»
Абыстың санаазы жарыды,
Балданы жалтанбазынан көрди.
Бир өйдө ого кыйгырды:
„Чындык жалчым Балда, келзен,
Мениң айтканымды уксам:
Өлөрдин өлгөнчө көрмөстөр меге
Калан төлөрине сөс берген,
Артык астам керек жок эди,
Же уч жылга олардон алыбай,

Акча азыйланып артып калды.
Полба ажынды жип алзан,
Көрмөстөрдөн каланды жууп берзең.»

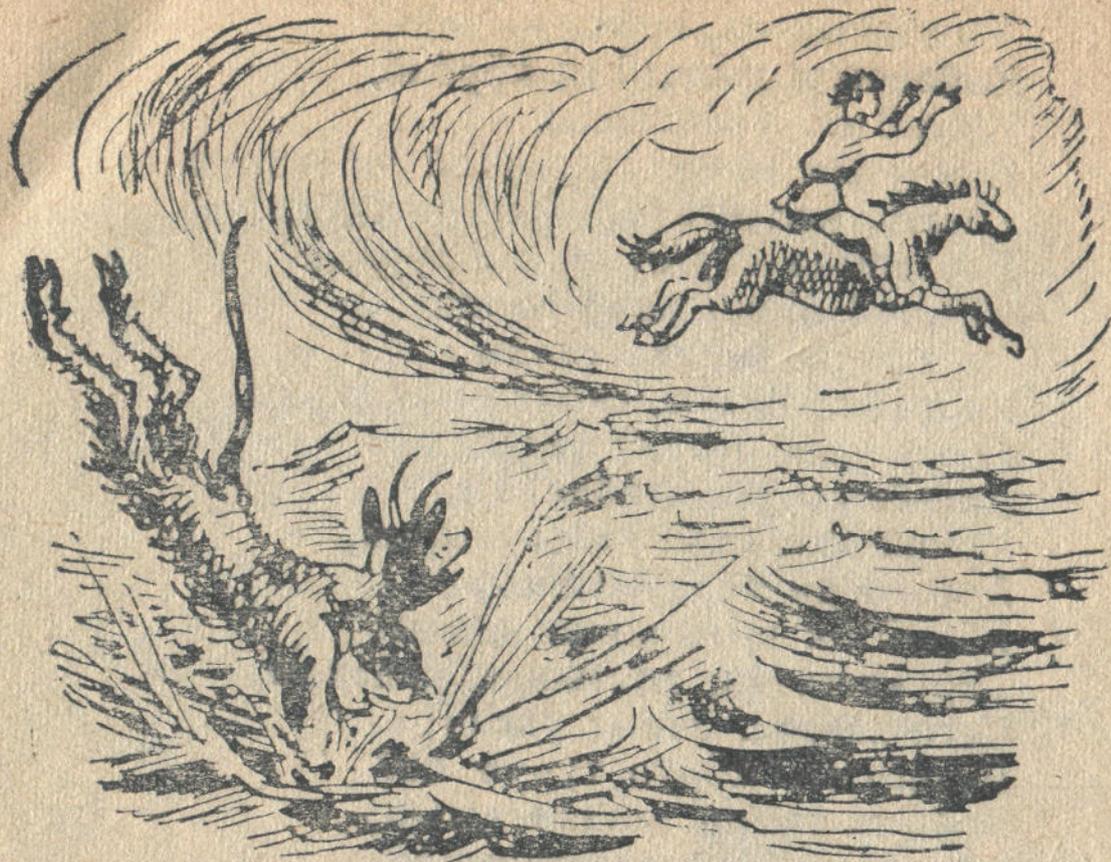
Балда абысла тегинен чечеркешпей,
Барып, талайдын жаказына отурды;
Анда армакчыны ол толгоп,
Учын онын талайга суулады.
Талайдан карыган Көрмөс чыкты:
«Сен, Балда, биске не керектү келдин?»
«Же бу армакчыла талайды түрүлтип,
Слерди, каргаткан уктуларды, корчойтып,
Саларга сананып отурум.»
Карыган Көрмөс кунуга берди:
«Айтсаң, андый калан ненин учун?»
«Ненин учун ба? Слер калан төлөбөй,
Тургускан ойин ундуп салганыгар,
Ойине үзе төлөбөй туругар,
Эмди биске коот болор,
Слерге, ийттерге, улу түбек болор.» —
«Акыр, Балдачак, талайды түрүлтпе,
Бастыра каланды аларын удабай.
Сакып ал, уулымнын уулын ийейин.»
Балда бойына сананат:
„Мынызын мекелеерге женил эмей!“
Ийген көрмөзөк чыгып келди,
Торо кискедий маарай берди:
«Эзен, Балда эр кижичек;
Кандый калан сеге керек?
Калан керегин чакка укпадак,
„Мынайда көрмөстөр кунукупадак.
Же, кем жок—каланды алгын,
Мынан ары кемге де
Ачу-корон болбозын деп,
Эрмектежип алалык:
Кемибис талайдын жаказын
Эбире озолоп келгежин,
Каланды бастыра алатан болзын,
Бу керек өткөнчө, анда
Каланды таарга белетеп салар.»
Балда сүмелү каткырды:
«Сен нени санандын, чындап?
Мен Балданын бойыла
Сен канайып ченежерин?
А-даан, күлүкти ийгендер!

Менин кичү карындажымды саки*
Жуугына агашка Балда барып,
Эки койонды тудуп алды,
Оны таарына сугуп,
Талай жаар ойто келди.
Талай жаказынан көрмөсти тапты.
Балда койоннын бирүзин чыгарып,
Кулагынан кабыра тудуп айтты:
«Бистин балалайкага бијелеп көр;
Сен, көрмөзөк, эмди тура јиндек,
Мениле маргаан эдерге чинен јок—
Ого тегинле калас ой өдөр,
Кичү карындажымды акалап көр.
Бир, эки, үч! једијип көр.»
Көрмөзөк лө койонок јарышты,
Көрмөзөк талайды жакалай јүгүрди,
Койонок агаштагы айылына ууланды.
Талай жаказын эбире соккон,
Тили уштулган, тумчугы каңкайган,
Көрмөзөк тыналбай једин келди.
Бастыра бойы суу, табажыла арланат,
Балдала керек бүтти деп сананат.
Көрзө—Балда карындажын сыймайт:
«Менин сүүген карындажым,

Арый бердин!
Тыштанып ал, эркем» — дейт.
Койнокты кылчайып көрөлө,
Көрмөзөк уйачдалды,
Куйругын минип, сыранай жобожыды.
«Акыр, каланга барайын,» — деди.
Таадазына барып айдып турды:
«Түбек! Мени кичү Балда
Жарыжала, акалап салды.»
Карыган Көрмөс, сагышка алдырды.
Балда десе мында талайды
Айы-бажы жок чайбалтып,
Кумак балкажына алыштырып,
Ары, бери толкуулатты.
Көрмөзөк чыга конуп айтты:
«Эр кижичек, токтозон, каланды
Сеге ийерис. Јагыс уксаң,
Бу агашты көрүп туруң ба?
Бойыңа таңма талдап алгын,
Кем агашты ырада таштаза,
Ол каланды апарар болзың.
Не? Колың чыгар деп коркыдың ба?
Нени сен сакыйдың?»
«Јок, ол булутты мен сакыйдым:
Анар агашты чыгара чачадым,
Оноң слерди, көрмөстөрди,
Јоткондоорын баштайдым.»
Көрмөзөк коркыйла, таадазына
Балданың јенүзин айдарга барды.
Балда десе талайды база табыштадат,
Көрмөстөрди армакчыла коркыдат.
Көрмөзөк талайдан база чыкты:
«Сен неге кичеенип турадың?
Калан болор сеге, керек дезен....»
«Јок, эмди сеге, өштүчөк,
Нени эдетениңди бойым айдарым.
Сениң күчинди көрөйиң, —
Ол ак боро беени көрөйиң бе?
●ны барып көдүрзөң,
Јарым беристе апарзан;
Беени апаргадый болзон,
Калан сениң болор;
Апарып болбозон, мениң болор.»
Көөркий көрмөзөк бее алдына кирди,

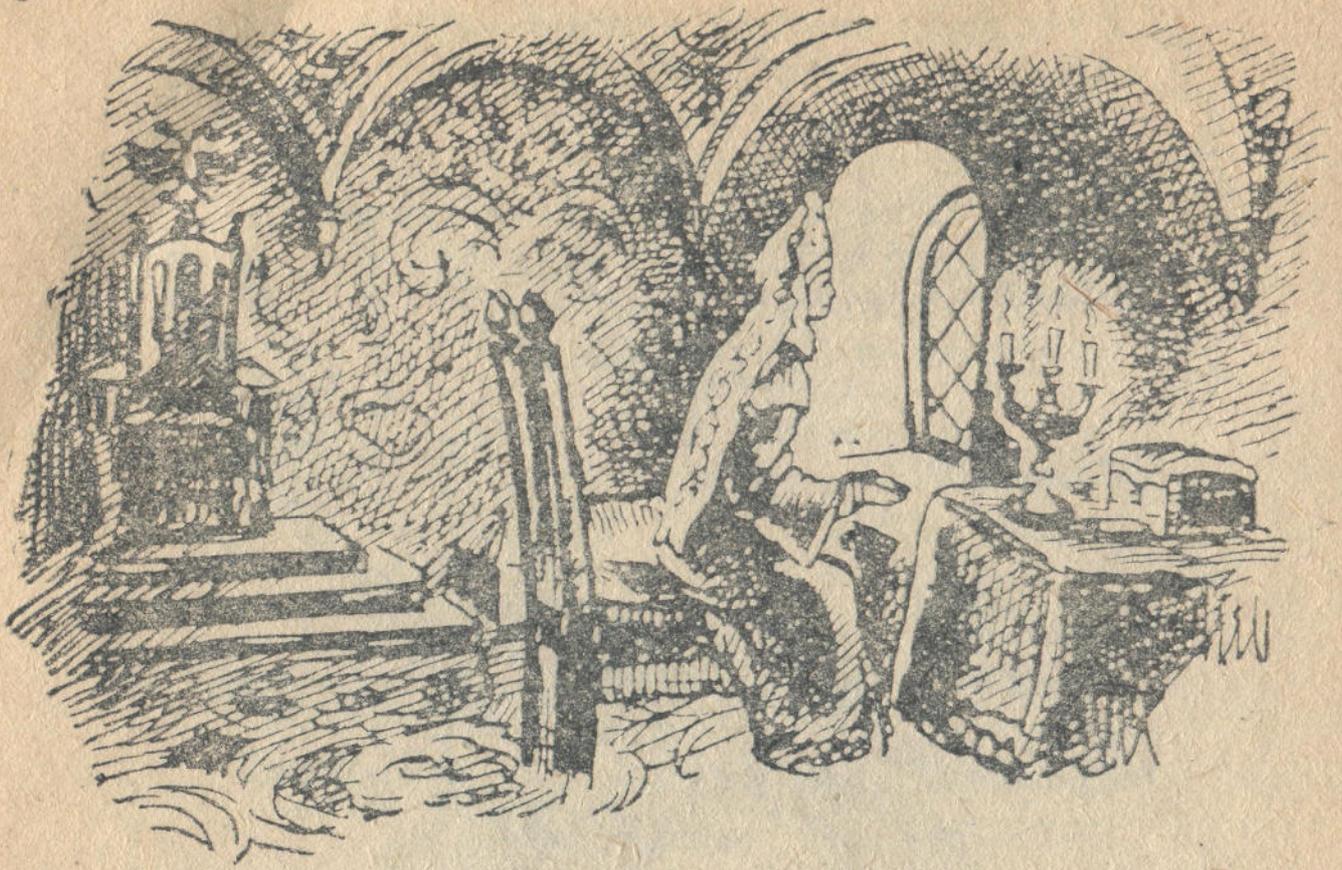

Чырмайып, тыныдынып алды,
Беени өрө көдүрип, эки алтады,
Үчинчизинде жыгылып, будын сунды.
Балда десе ого:., Тенегинди сенин,
Кайдаар бисти ээчип жүткүйдүн?
Колло до беени апарып болбодун,
Мени эмди көрүп алзан,
Будымнын ортозына кыстап апарарым. » —
Балда беени минип алала,
Беристе жерге мантатты,
Ээчий тоозын буркурай берди.
Көрмөзөк коркыйла таадазына
Мындый жөнүни айдарга барды.
Көрмөстөр жуулгылады,
Арга жокто каланды үзе жууды,
Онон Балдага таарды жүктеди.

Көксин кенидип Балда келет,
Көргөн абыс туруп чыгат,
Эмегенинин кийинине жажынат,
Коркынып куды чыгат.
Балда оны мынан тапты,
Каланды берип, жалын некеди.

Кöөркий абыс мандайын тутты,
Баштапкы черткен чертиштен
Абыс потолокко жетире калды,
Экинчи черткен чертиштен,
Абыстын тили тартылды.
Үчинчизинен карыганнын санаазы чыкты.
Балда дезе маказынып айдат:
„Женил бааны сен, абыс,
Сүрүшпеген болзон кайдат“.

Өлгөн абакай ла жети баатыр керегинде чөрчөк 27 3

Каан абакайыла эзендешти,
Узак жорыкка атанды.
Абакай көзнөк алдында оны
Жаныскаан сакып отурды.
Эртеден түнге жетире жаланды
Чылалта жок көстөди,
Таң адала, түн болды,
Көстөри онын талды.
Сүүген нөкөри көринбейт!
Жагыс куйун куйулат
Кар жаап, жер кажайат.
Тогус ай өдө берди,
Жаланнап көзүн албады.
Шак байрам алдында,
Түндө абакай кызычак тапты.
Ыраак жорыктап барган,
Түни-түжин сакыган,
Каан ада эртен тура
Жанып келди арт учында.
Уйи оны көргөн жерде,

Улу тынып, жүрексиреди,
Түшке жетпей өлө берди.

Каан узак токунбады,
Je канайдатан база?
Буру бойында болды;
Жыл өткөн бажында,
Каан өскө кижиге алды,
Чынын айтса, үйи
Каан абакайынын бойы:
Бийик, жараш, апагаш,
Кеп-керсү сагышту,
Je андый да болгожын,
Мондылчаан, күнүркек.
Энчизи онын бир күскүчек,
Күскү тегиндү эмес болгон:
Айдып турарын билетен.
Ол оныла жаныскаан
Жардактанып кокурлады,

Јаранып ого айтты:
„Күскүчегим! сен айтсан,
Чынын меге јетирзен:
Јер үстінде ончозынан
Мен апагаш. јараш па?“
Ого күскү карузына:
„Сен, айдары јогынан,
Ончозынан кызыл, јараш,
Јакшынак абакай.“
Абакай каткырынат,
Ийиндерин тартынат,
Көстөрүн де ол имдейт,
Сабарларын тарсылдадат,
Күскү јаар омок көрүп,
Мыкынданып тескинет

Је кааннын кызычагы
Туйказынан өзүп келди.
Ого үзери ак јүстү,
Кара кабакту болды,
Сүрекей тын јаранып,
Чечектеп чыккан турды.
Елисей сыргалжы табылды.
Кудалап куда келди.
Каан ого јөбин берди,
Экинчизи белен деди:
Садулу јети городты,
Јүс төртөн өргөөни берди.

Кыстын тойына тергенип,
Каан абакайы јазанды,
Күскүзинин алдына туруп,
Онызыла куучындашты:
„Ончозынан кееркемјилү,
Ак, кызыл, јакшы чырайлу
Кем болот не? Айдып бер.“
Күскү ого кару эдип:
„Јаражында куучын јок,
Ак, кызыл, јакшы чырайлу
Кааннын кызы болор туру.“
Абакай туура чарчады,
Күскүчекти алакандады!

Чон чойыла јерди тешти!..
„Ах сен, шили, кулугур!
Сен меге төгүндедин.
Ол мениле канайып
Чирежип чыдажатаң?
Мен оның ижин берерим.
Көрзөң, оның өзүп келгениң!
Оның агы кайкал эмес:
Энези барлу тушта
Карды ла көрүп турган!
Је айтсаң: ол канайып
Мениң кееркелжилү болотон?
Буруун бил, кулугырагаш,
Мен ончозынан јараш.
Бистин тергеени текши,
Телекей үстин јакшы
Көрүп келзен, меге түней
Кижитпазың. Ондый ба?“
Күскү карузын айдат:
„Кандый да болгожын,
Каанның кызы кееркемжилү,
Ак, кызыл, јараш чырайлү.“
Эдер неме јок болуп,
Кара өчлө толуп,
Күскүни такта алдына
Мергедей эмди таштайла,
Чернавка-кул кызычакты
Ол бойына кычырып алды.
Каанның кызын тудала,
Агаш аразына апарала,
Тирүге оны күлүйле,
Бөөрүлер јип салзын деп,
Карагайдын төзине
Кыйыш јок таштазын деп,
Кату айдып јакарды.
Чугулчы абакайга Чернавка
Сөс айдып болбой салала,
Каанның кызын јединип алып,
Ыраак, агаш аразына апарды.
Каан кызы сезип, ондоды.
Сүреен тың коркуп кыйгырды:
„Јүрүмим! Мениң буруум неде?“

Тегин јерге мени өлтүрбе!
Абакай болгон туша, көөркийим,
Сенин күүнниг мен көрөрим“.
Чернавка ого ачынала,
Күлүбеди, өлтирбеди.
Оны божодып тура:
«Кунукца, кудај сениле,“ —деди,
Бойы дезе айылына јанды.
„Не? Кааннын јараш кызы
Кайда?—абакай сурады.
„Ондо агаш аразында јангыскаан,
Колдоры бек күлүп салган,
Андарга учурагажын,
Кер-мар ол өлгөжин,
Кыйналбас эдип салдым“, —деп
Чернавка карузын айдып турды.

Кааннын кызы јылыјды
Деген јар текши јайылды.
Королевич-Елисей сыргалјы
Оны сананып кунукты.
Кудайга мүргүп алып,

Жараш көөркийин,
Жнит сыргалжызын
Бедиреп кийининен барды.

Же жнит сыргалжы-кыс
Агаш аралай асты,
Ондый да болзо базып,
Бир өргөөгө учырады.
Ого удыра бир ийт үрүп,
Келген бойынча жалганчийт.
Кыс каалгадан кирип барды,
Торт табыш жок болды.
Ийт озы ээчип жалганчыды,
Кааннын кызы жалтанып,
Кирнестеге көдүрилди,
Туткадан келип тутты;
Эжик араайын ачылды,
Каан кызы кире конды.
Айыл ичи жап-жарык,

Такталарда текши ширдек,
Дуб столдо кудай сүрлери,
Печке үстинде жадар жерлери.
Кыс мыны лаптап көрзө,
Жакшы улус журты эмтир;
Оны жартла өөркөтпөс.
Же бир де кижиге көринбейт.
Каан кызы текши басты,
Айыл ичин жуунатты,
От жарыдып ийеле,
Печкеге от одырала,
Палат үстине чыкты,
Араайын жадып алды.

Ажанар өй жедип клеетти,
Тышкары тибирт угулды:
Кызыл чырайлу, эрин сагалду
Жети баатыр кирип келди.
Олордын жааны: „Бу не?
Текши жакшы, ару неме.
Өргөөни кем де жуунаткан,
Бистерди кем де сакыган.
Кем болотон? Бери чыксаң,
Бисле нөкөр сен болзон:
Карыган кижиге болзон,
Тайыбыс бистин болорун.
Жит уул сен болзон,
Карындажыбыс болорун.
Карыган үй кижиге болзон,
Энебис деп ададарын,
Кызыл жараш кыс болзон,
Сүүген сыйыныбыс болорун.“

Кааннын кызы түжүп келди,
Ээлери эзендешти,
Бажын энип ол мүргүди;
Кычырбаган да болзо,
Айылчы болуп мен кирдим деп,
Кызарып, кемзинип турды.
Олор кааннын кызын
Эрмегинен билип ийдилер,
Төргө оны отургыстылар,
Пирожок экелип бердилер,
Чөөчөйгө толо арааы уруп,

45712
СЛЕД

Табакка салып, бердилер.
Жажыл аракыны
Ол ичеринен мойноды;
Пирогтон эмеш јийле,
Амыраарга орын сурады.
Олор ол кыс баланы
Өрөги кыпка апарды,
Уйуктазын дештилер,
Жаныскандра артыстылар.

Күн ээчий күндер өдөт,
Кыс агаш аразында јадат.
Онын јети баатырдагы јадыны
Кунукчылы јок болды.
Тан адардын алдында
Карындаштар эптү-јөптү
Јортуп јүрүп аларга,
Боро өртөктөр адарга,
Он колын кандырарга,
Эмезе чөлдө сарачин
Кижинин адын јайарга,
Эмезе јалбак јарыннан
Татардын бажын кезерге,
Эмезе агаш аразынан
Черкести сүрүп саларга,
Тергенип алып чыгат,
Атанып јүре берет.
Кыс јаныскаан өргөөдө
Ээзи болуп артып турат.
Јуунадып, курсак белетейт.
Өлорго каршу сөс айтпайт.
Олор до оны өркөтпөйт,
Күн ээчий күндер өдөт.

Јараш кысты карындаштар
Ончолоры сүүдилер.
Бир тушта, тан адарда,
Онын јаткан кыбына
Ончолоры кире конды.
Јаан дегени куучындады:
„Сен билип турун ба, кыс,
Сен бистин сыйыныбыс,
Бис јетүлебис сени
Сүүп турганыбыс јарт,
Бис ончобыс сени алар

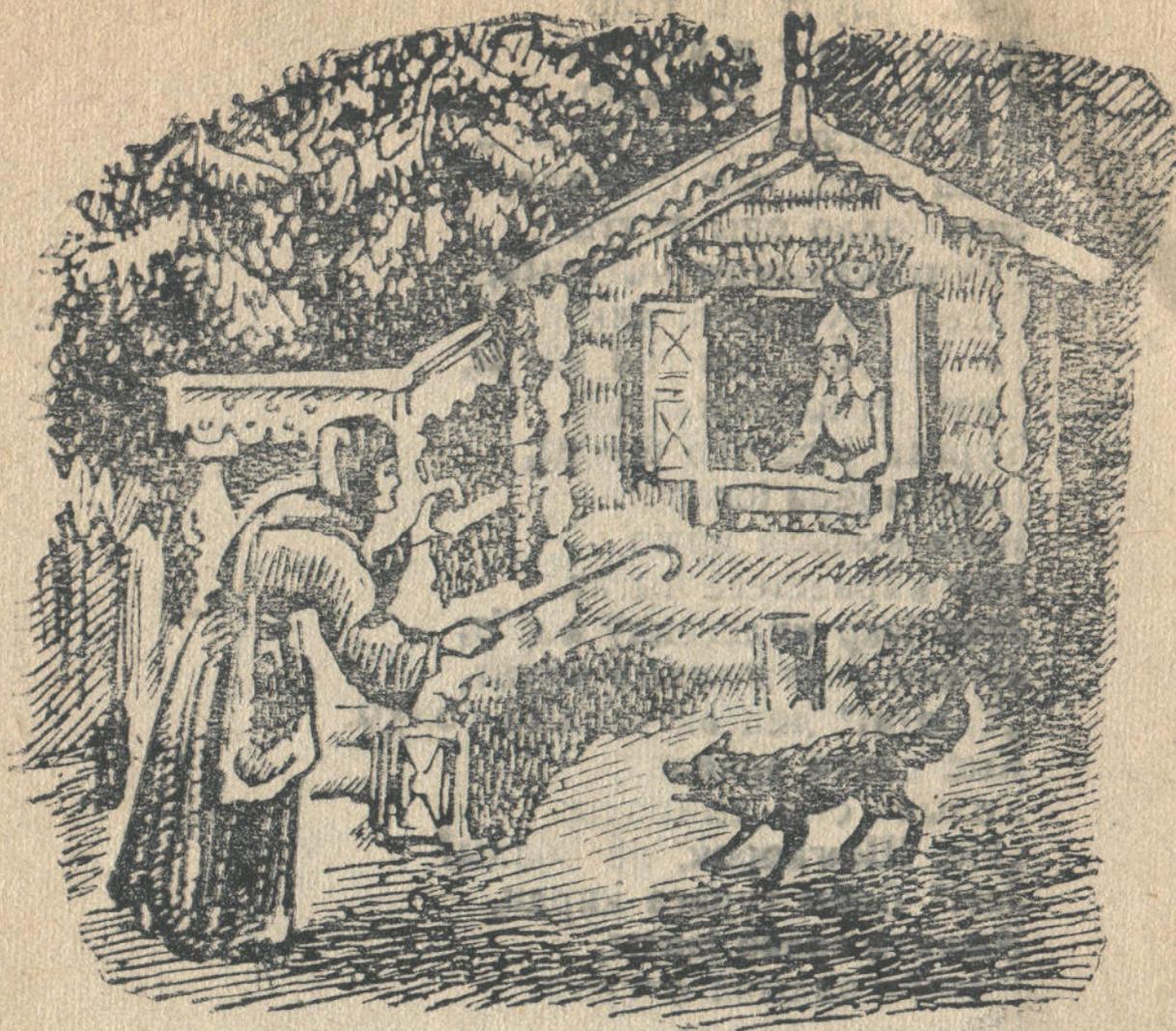
“Сагыжыбыс бисте бар.
Je ол жарабас неме,
Бистерди сен эпте:
Бирүбистин үйи бол,
Öскөзинин сыйыны бол,
Бажынды не жайкайдын?
Сөзинди сен бербеске бе?
Товар којойымга жарабайт па?”
„Ой слер, ак-санаалу солоондор,
Слер меге төрөгөн карындаштар.“ —
Олорго кааннын кызы айдат:
„Төгүн болзо, кудай мени каргазын,
Бу турган жерден кыймыктабайын.
Канайдайын? Мен сыргалжы.
Слер түп- түней күлүктер,
Ончогор солоон, ончогор керсүлер,
Слерди мен ончогорды сүүп жадым.
Je, мени өскө кижиге берип салган.
Менин сүүп турганым эмди
Королевич Елисей эди.“

Карындаштар унчыкпай тургылады,
Литкелерин тырмагылады.
„Сураганда килинчек жок.
Биске сен өөркөбө, калак.“ —
Jaан карындажы айдынды,
Бажын энип мүргүди:
„Ондый болзо, айтпазым.“
„Мен өөркөбөй жадым.“ —
Кыс араайын карузын айдат.
Сыргалжылар ого мүргүдилер,
Араайынан чыгып бастылар.
Ончолоры жөптү болдылар,
Онон ары журтадылар.

Ол өйдө калжу абакай
Каан кызын эстен чыгарбай,
Онын бурузын таштабай,
Күскүзин ол жаратпай
Чугулдап, бултуйып турды,
Учында күскүни эске алды,
Барып онызын алала,
Алдына тургузала,
Чугулын ундуп салды,

База катап жазанып,
Күлүмзиренип айдып турды:
„Эзен, күскүчек! айтсан,
Чыпла чынын угусан:
Ончозынан керкеемжилү,
Ак, кызыл, жараш чырайлу
Мен болотом бо, айтсан.“
Ого күскү кару берет:
„Жаражында куучын жок,
Je жажыл агаш аразында,
Јети тоолу баатырларда
Бир де магы јогынан,
Туйук сагышла јаткан,
Кыс сенен керкемжилү.“
Абакай Чернавканы
Чурап барып адылды:
„Сен мени төгүндөйтөн,
Тапты кайдан тапкан!“
Онызы туйуксынды,
Ончозын јарт айдып берди.
Оны абакай кезедип,
Чугулду тын адылып:
„Кааннын кызын барып өлтир,
Эмезе өлөринди билип тур!“ —
Кекенип туруп айдат.

Кааннын кызы бир катап,
Карындаштарды сактап,
Көзнөк алдында ирип
Отырарда, ийт үрүп.
Кирнесте алдынан чыга конды.
Кыс көзнөктөн көргөжин:
Тиленчи эмеген жүрет,
Тайагыла ийти сүрет.
Кыс ого кыйыгырып турат:
„Акыр, эмеген, сакыгын,
Ийти мен токтодойын,
Сеге неме алып чыгайын,
Колыга мен берейин.“
Ого эмеген карузына:
„Эх, сен, кыс балачак!
Каргаткан ийт мени
Арайданла тутпады.
Ииттин чугулын көрзөн,

Бери мен жаар чыксаң.
Каанның кызы туруп келип,
Бир болчок калаш алып,
Кирнестеден түжүп басты.
Ийт оны эмеген жаары
Божотпой, үрүп турды.
Эмеген удур басканда,
Ийт казыр аннан да
Казыр болуп албаданыш,
Эмегеннин үстине барып,
Үрүп турды. Бу кайткан?
„Байла, жетире уйуктабаган,“ —
Ого каан кызы айдат. —
„Ме, тут!“ Калаш таштайт.
Эмеген калашты алып айдат:
„Күндүүм жетсин,
Кудай сени алказын,
Мыны сеге онын учун,
Ме, түргөй туткын!“

Јаш, јулуктары толо
Алтын ошкош яблоко
Кыска чике ташталат....
Ийт кынзып үрүп турат...
Каан кызы тын сүгүнди,
Эки колло оны тутты.
„Кунукканынды чыгарып,
Јиген учун мени алкап,
Ји, балам!“ — эмеген айтты,
Тизе јенгил бажырды,
Турган јери бар болды,
Барган јери јоголды.
Каан кызыла кожо
Ийт кирнестеге чыгат,
Јүзи јаар килегендү көрөт,
Јүреги сыстагандый улуйт,
„Ташга!“ деп айткандый болды...
Кыс ийтти эркелел,
Колыла оны сыймады:
„Не, Шонкорок, не болды?
Јат!“ Бойы турага кирди,
Эжикти араай јапты,
Көзнөк алдына отурып,
Яблоканы ајыктап,
Ээлерди ол сактады.
Онызы бышкан, јулук толо,
Јап-јараш, јыды јараш,
Алтын өндү, кып-кызыл,
Мед уруп салгандый!
Ўрендери өткүре көрүнөт.
Ол сакырга сананган,
Је обедке јетпеген.
Яблоконы алала,
Кызыл эрдине экелеле,
Араайынан тиштейле,
Бир кичинек јип ийди.
Кенетийин ол тынбай,
Ары, бери јайканып,
Ак колдорын бош салып,
Кызыл јиилекти ычкынып,
Көзин кайра көрүп,
Кудай сүри алдына

Бажын тактага салып
Жыгылып, тынбай барды...

Карындаштар ол өйдө
Жакшы тонок эделе,
Күркүрежип айылына
Жангылап жаттылар.
Олорго удур улуп,
Ийт мантап келди.
Олорго жол көргүзүп,
Ойто бурулып жана мантады.
„Түбек болгону жарт түрү,
Кунукчыл болоры иле“,—деп
Карындаштар мантадып,
Кирип келип, калактады.
Ийт айылга кирген бойынча,
Яблоко жаар үргенче барды,
Чугулданала, оны жиди,
Олло тарый өлө берди.
Жартла ол яблоко качашкан,
Коронло толтырылган.
Кааннын өлгөн кызы жанында
Карындаштар ачууркана,
Баштарын төмөн энип,
Кудай сөстөрүн айдып,
Оны өрө көдүрүп,
Сөөгүн жуурга кийиндирип,
Ойто токтой түштилер.
Кыс уйуктап жаткандый,
Сыранай тирү немедий,
Жүкле тынбай жатты.
Үч күн турарын сакыды,
Же кыс торт ойгонбоды.
Кунукчыл керекти өткүрүп,
Каан кызынын сөөгүн
Хрусталь межикке салып,
Ончолоры ээчижип,
Ээн кырга апарып,
Түн ортозы болордо,
Межикти алты столмо
Бажына эптеп салып.
Чой кыңыла лаптап танып,
Бек чедендеп салала,
Өлүп калган сыйынына
Жерге жетре мөргүйлө,

„Сен кенетийин өлүп калганда,
Сенин кеен сөөгин
Межикте бек уйуктазын;
Тынын тенериге чыксын.
Сени бис сүүгенибис,
Сыргалжын сени сананган—
Сен кемге де једишпей,
Межикке сен јаттын“, — деп
Карындаштардын јааны
Кунукчылду куучындады.

Олло күн калју абакай
Солун табышты сакып,
Күскүзин туйка алып,
Сурагын ого берди:
„Ончозынан кееркемјилү,
Ак, кызыл, јакшы чырайлу
Кем болот не? айдып бер“.
„Јер үстинде сен, абакай,
Ончозынан кееркемјилү,
Ак, кызыл, јараш чырайлу
Сен болгонын блааш јок.“ —
Күскү карузын берет.

Королевич Елисей
Сыргалжызын бедиреп,
Јердин үстиле текши јүрди,
Је онызын тапады.
Ол өксөп ыйлап турат,
Кяжи болгонынан сурайт,
Онын сурагы ончозына
Кайкамчылу болуп турат,
Бирүзи оны электейт,
Кезиги онон туура бурулат;
Учында солоон баатыр
Кызыл күннен сурайт:
„Бистин јакшынак күнибис!
Сен жылына тенериде јүредин
Кышты јасла сен солуйдын,
Бисти ончобысты көрүп турадын.
Менин сурагыма кару берерин бе?
Сен кайда-кайда јер үстинде
Кааннын јит кызын көрдин бе?
Мен онын сыркалжызы.“
Күн ого карузына:

«Мен кааннын кызын
Көрбөдим, ол жартла тирү эмес,
Менин айылдажым ай
Оны көрүп, изин сезип
Салган болбозын, ошон ук.»
Елисей тын кунугып,
Түн болорын ол сакып,
Ай жүк ле өксөп келерде,
Оны ээчий жортуп жайнады.
«Алтындаган мүстий,
Менин нөкөрим сен, ай.
Ак-жарык көстү, тегерик жүстү,
Караңуй түнде сен чыгадын,
Сенин кылыгыңды жарадып,
Жылдыстар сенен көзин албайт.
Менин берген сурагыма
Кару берип болорун ба?
Жер телекей үстинде
Кааннын жиит кызын
Көрүп жүрдин эмеш пе?
Мен онын сыргалжызы.»
Жаркынду ай карузын
Ого мындайда айдат:
«Карындаш, жараш кызынды
Мен коруда турарымда,
Көргөним жок эди.
Мен жокто каан кызы
Өткөн болор.» — «Корондуун!» —
Королевич айдып турат.
Жаркынду ай айдат:
«Акыр; оны, айса болзо,
Салкын билер эмеш пе?
Сен ого капшагай баргын,
Кунукпа, эзен болзын.»
Елисей кунукпай,
Салкынга барып айтты:
«Салкын, салкын! Сен ийделү,
Сен булуттарды айдайзын,
Сен талайларды түрүлтезин,
Кудайдан башка немедең
Сен эмеш те коркубайдын,
Кандый ла телкем жерде
Сен күүлеп жүредин,
Менин берген сурагыма

Кару берип болорын ба?
Жер телекей үстінде
Кааннын жиит кызын
Көрүп жүрдин эмеш пе?
Мен онын сыргалжызы »
«Акыр» — салкын айдып турат:
«Жүргеери суунын ол жанында
Сүреен бийик кыр,
Ондо терең куй бар;
Ол карануй куйда
Столмолордын ортозында,
Чойдон эткен кынжыда
Хрусталь межик жайканат.
Ондо ис деген неме жок,
Ол межикте сыргалжын
Жатканын көргөн эдим“.

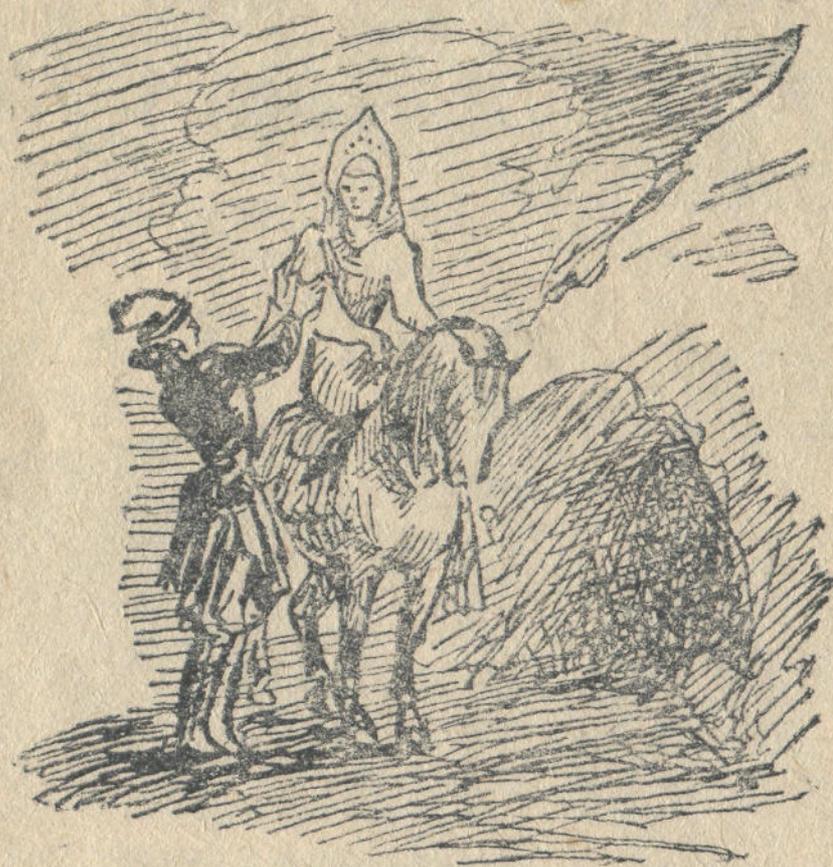
Салкын оной ары уланды,
Каан уулы ыйлай берди.
Жараш сыргалжызын канайтсада
Калганчызын көрүп аларга,
Ээн жерди көстөп барды.

Барып јатса, алдында
Кадалгак кыр турат;
Оны эбуре ээн јалан,
Алдында куй көрүнөт.
Ол онооры түргендейт.
Ол карануй куй ичинде,
Хрусталь межик јайканат.
Ол хрусталь межик ичинде
Каан кызы үргүлјинин
Уйкузула уйуктап јат.
Сүүген сыргалјы межигине
Бар јок күчле согулат.
Межик оодылып кенетийин,
Кыс тирилип, туруп чыгат.
Кайкап айландыра көрөт;
Кынјыларда јайканып,
Улу тынып куучындайт:
«Кандый узак уйуктадым!»
Межиктен туруп чыкты...
Ах!, экүлези ыйлады,
Елисей сыргалјызын
Колго алып, карануйдан
Ак жарыкка алып чыгат,
Эптү-јөптү эрмектежеле,
Ойто јерине јангылайт.
Каан кызы тирилген деп
Јар текши јайылат.

Ол өйдө өөй энези
Ижи јок айылда отурды,
Күскүзинин алдында
Отуруп куучындады:
«Јер үстинде ончозынан
Мен кееркемјилү, апагаш,
Кызыл, жараш па? айтсан.»
«Ого кару эдип күскү
Бойынын сөзин айдат:
«Јаражында куучын јок,
Је кааннын кызы
«Ончозынан кееркемјилү,
Ак, кызыл, жараш чырайлу.»
«Калју абыјы туруп,
«Күскүзин полго јара согуп,
«Эжик јаар јүгүрди,

Каан кызыла тушташты,
Бу тушта ол кунукты,
Чыдап болбой, өлө берди.
Онын сөөгүн жууган жерде,
Той элерин баштадылар,
Елисей сыргалжызыла
Мечетке кирип турды.
Кем де мындый тойды
Телекей бүткеннен бери көрбөди.
Мен ондо болдым, мёд, сыра ичтим.
Жүк эрин сагалымды чыктатым,

АЛТЫН ПӨТҮК КЕРЕГИНДЕ ЧӨРЧӨК

Кайда да, үч-тогус,
Үч-он тергеде
Жакшынак Дадон каан жаткан,
Лиит тужынан ол
Кату сыргынду болгон.
Коштой жаткан каандарды
Жалтанбай, өөркөдип турды.
Же карыган чагында
Жуулар кийининде амыранарга
Сананып алган жатты;
Же карыган каанды
Ого каршузын жетирип,
Айылдаштары токынатпады.
Табарулардан тергеези
Коруп тургадый болуп,
Көп тоолу черүлерди
Белен туткадый болды.
Жуучылдары уйуктабады,

Je канайып та болбоды:
Түштүк жанынан сакыгажын,
Күн чыгыштан табарат,
Мында жүк арай жеңгежин,
Талай жанынан келгилейт,
Калжурыган табаргылайт.
Каан Дадон бирде ыйлайт,
Бирде уйкузын ундуйт.
Ондый түбек жадын болуп,
Ол болуш берзин деп сурап,
Жылдыс тоолоочы ойгорго
Элчи ийип турар болды,

Дадон алдына ойгор
Таардан алтын — коныр
Пөтүк чыгарып, айдат:
„Бу кушты алып,
Узун сыраага отургыс.“
„Менин алтын пөтүгежим
Жакшы каруулчык болор.
Амыр энчү болгожын,
Жуу-чак сеспегежин,
Амыр-энчү отурар,
Je бирде кер-мар
Жуу келерин сескежин,
Ол эмезе түбек болорын
Ажындыра билгежин,
Ол тушта пөтүгежим
Жалаазын көдүрүп,
Силкинип, кыйгырар,
Жуу келип жаткан жанына
Бурулып алган турар.“
Каан ойгорды алкап,
Көп алтын берер болуп,
«Ондый болуш эткен учун»
Ол сүгүнип куучындайт:
„Сенин жакылталарынды
Эн баштап бүдүрерим,“ — деди.

Пөтүгеш бийик сыраадан эмди
Онын грандарын корулады —
Кер-мар жалтамчы болгондо,
Каруулчык уйкуда чочыгандый,

Кыймыктап, силкинет,
Ол жаны жаар бурулат:
„Ку-ка-ре-ку! Кыйын жадып, каан бол!“
Албаданып кыйгырат.
Айылдаштар жалтангылады,
Жуулап база келбес болды.
Каан Дадон ологго эмди
Кажыла жанынан согулта берди.

Лыл ээчий жылдар өдөт,
Пютүк энчү отурат;
Бир катап каан Дадон
Жаан табышка ойгонгон.
Черү баштаачызы келип,

Каан алдына туруп айтты:
„Кааныбыс! Албатынын адазы!
Ойгонзон! түбек болды!“
Дадон каан эстеп тура:
„Бу не болды, бийлер?
Ондо кем? кандый түбек?“
Ого жуучыл кару берет:
„Пөтүк база кыйгырат,
Столицада табыш, коркуш.“
Каан көзүктөн көрзө,
Сыраа бажындагы пөтүк
Күн-чыгыш жаар бурулып,
Талбып, кыйгырып туру:
„Табыланбагар! капшагай!
Атаныгар, түргендей!“
Каан черүзин күн-чыгышка
Жаан уулына баштадып ийди.
Пөтүк кыйгырбай, токынады.
Каан энчү журтай берди.

Сегис күн өтти,
Күн-чыгыштан суру жок болды;
Жуу болгон, болбогону
Дадонго торт жетирилбеди.
Пөтүк катап кыйгырат—
Каан өскө черү алдырат;
Кичинек уулын эмди
Жаанына болужарга ийди.
Пөтүк кагап тымый берди.
Жетирү ордон келбей,
База сегис күн өтти;
Улус коркугылап турды.
Пөтүк катап кыйгырат,
Үчинчи черүни алдырат.
Оны ээчидип бойы
Күн-чыгыш жаар ууланды.

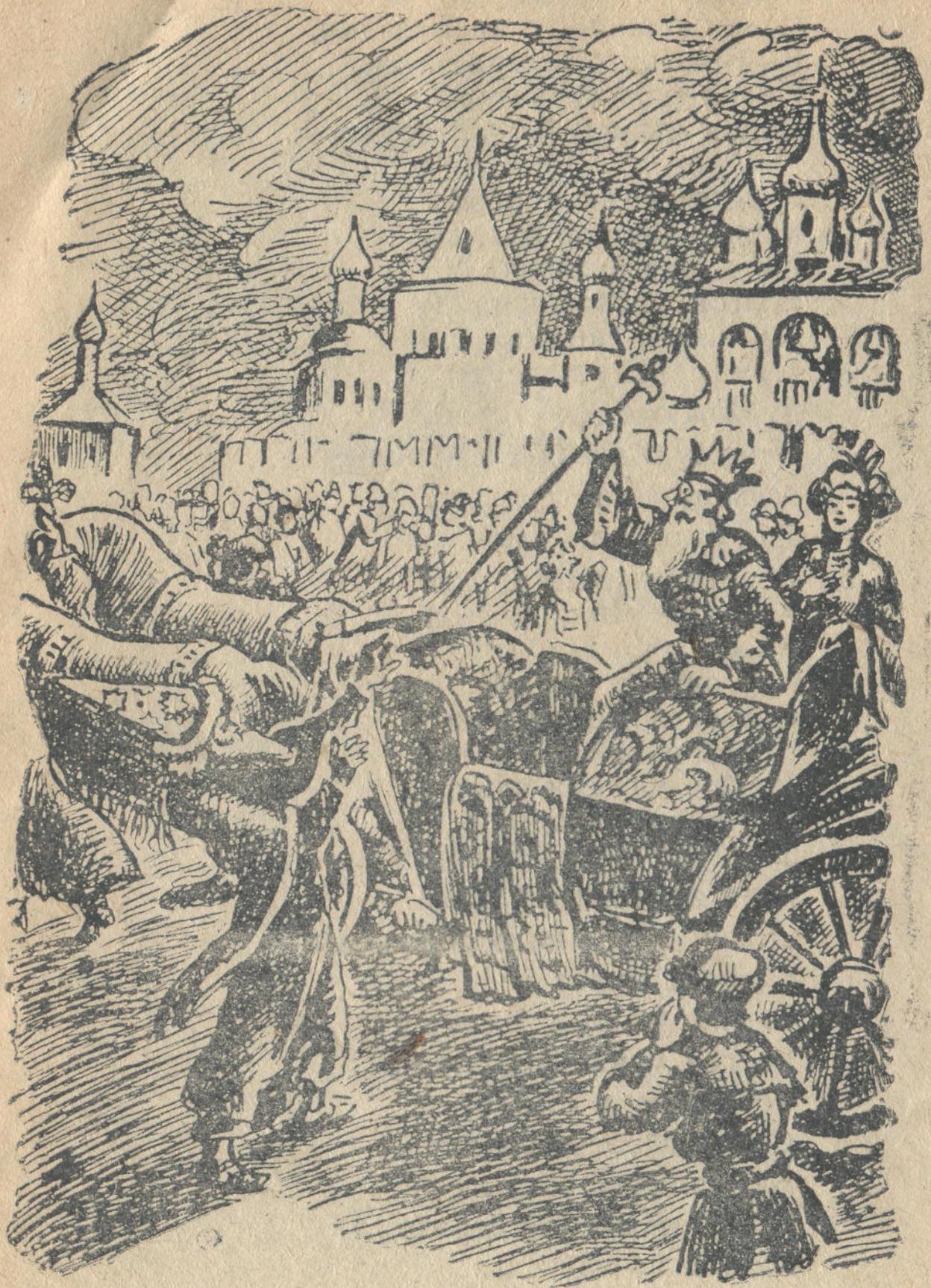
Черү түн, түш барат,
Чагы торт чыгат,
Жуу болгон жерлер де,
Токтой түжетен одулар да
Каан Дадонго учурабайт,
Барып жада аайына чыкпайт.
Бу не болгон?—ол сананат.

Сегис күнге ол барып,
Черүлерин кырга жетирип,
Бийик кырлар ортозында
Торко байкан көрүп алды.
Текши табыш жок, тымык.
Черүзи үзе кырылган,
Тапчы өзөктин ичинде
Мында жатканын көрди.
Каан Дадон байкан жаары
Мендеген једип келди.
Бу не атазы болды!
Онын ийген эки уулы
Куйак. јыда јогынан.
Үлдүле бой бойын кезишкен.
Өлүп калган јаткылайт.
Олор экүнинг аттары
Тепселген, кандалган акта
Баскылап јүрилер,
Ачу корон киштедилер,
Ой, балдарым! Меге түбек!
Менин эки шојкорым өлди.
Меге түбек келди. —
Каан токтодынбай ыйлады.
Дадонды ээчий ончозы
Онтоп тура ыйлашты.
Терен коолдор отнодылар,
Бийик кырлар селендештилер.
Кенетийин байкан ачылып,
Шамахан абакай-кыс
Бастыра бойы жаркындалып,
Түннин кужы күн алдында
Удура туруп алгандый,
Каанды араай уткуды.
Онын көзин каан көрүп,
Аайы јок алаатып,
Эки уулынын өлгөнүн,
Кандый түбектер болгонын
Сагыжынан чыгарды,
Урдуп эмди токынады.
Кыс Датоннын алдына
Туруп, күлүмзиренди,
Бажын энип мүргүди,
Колынан келип тутты,
Байканга алып кирди.

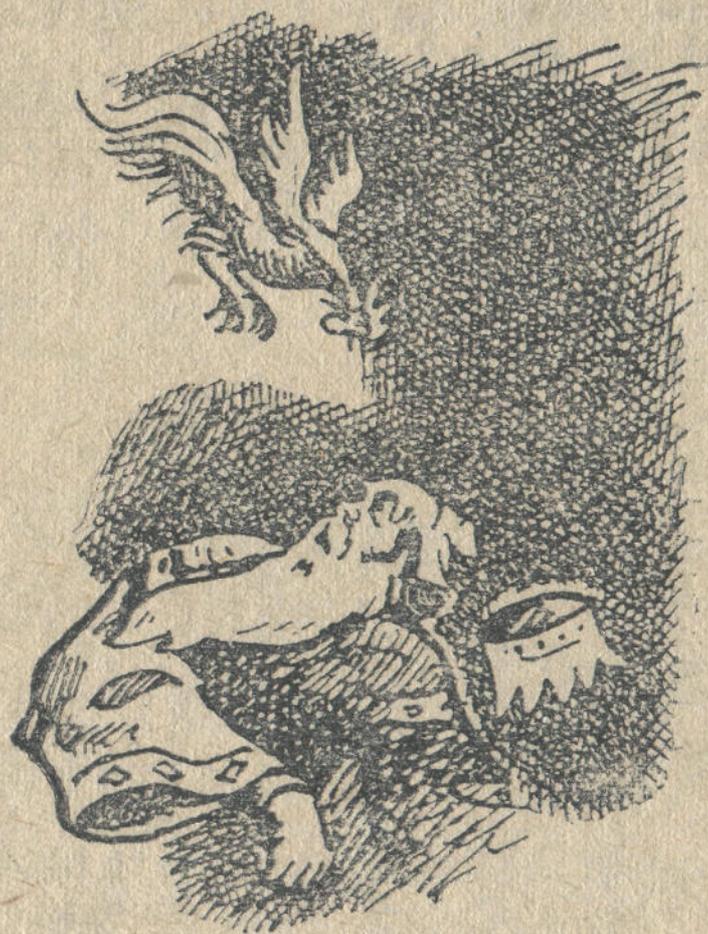
Ондо столго отургызып,
Тамзыктарла күндиледи,
Алтындаган төжөктү орынга
Амырадып уйуктатты.
Онын кийининде тармададып,
Кыйыш жоктон сөзүн угуп,
Неделенин туркунына
Дадон кайкап жыргай берди.

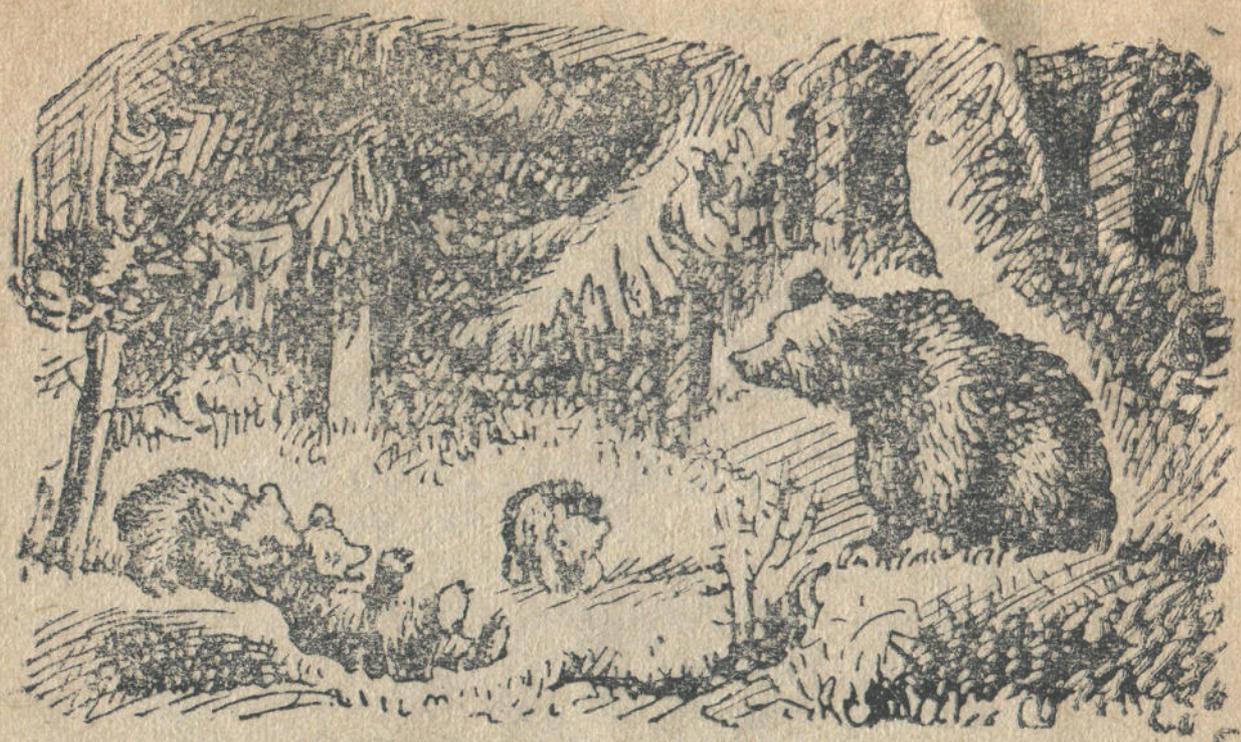
Учында каан черүзиле,
Тапкан жиит ол кызыла
Ойто жана бурулды.
Болгон, болбогон неме
Жар болуп жайылды.
Жери-журтына келерде,
Албаты оморды уткуды.
Ончозы абакайды, Дадонды,
Абраны ээчий жүгүрди,
Дадон оморды алкады...
Кенетийин каан Дадон
Албаты ортодо болгон
Ак саганчы бөрүктү,
Куу ошкош буурул чачту
Өзогы ойгор наязын
Көрүп ийди. «А эзен,
Менин улу сен адам,
Меге нени айдадың?
Жуук бас, нени жакыйдың?» —
Каан ого айдып турды.
„Каан, арт-учында бодожолы,
Санаана кирет пе?
Менин жакшым жеткен учун,
Берген менин жакылтамды
Торт кыйыш жоктон
Сен бүдүрөөчи болгон.
Бу шамахан кысты сен
Меге кыйыш жок берзең...»
Каан алаң кайкады:
«Сен кайтың?» карыганнан сурады.
«Сенин ичиге көрмөс кирдибе,
Эмезе жүүлип туруң ба.

Нени сананып турун?
Менин молжуум бар эди,
Je болышта кемжү бар.
Сеге кыс не керектү?
Мен кем, билип турун ба?
Сен менен акча-жөөжөни,
Ол эмезе бийчк жамыны,
Ол эмезе жакшы атты,
Ол жок дезе тергеемнин
Тал ортозын суразан.»
«Бир де неме керек жок,
Шамаханский абакайды,
Бу турган кысты
Сен меге сыйлап бер» — деп
Ойгор куучындап турат.
Каан түкүрди: «Ондый болзо,
Сен бойынды шыралаттын,
Менен неме сен албазын,
Кедери сен мынан
Бойын бүдүнде бар;
Карыганды апарыгар!»
Карыган сөс блаашты,
Тартыжып неме болбозын билди.
Каан онын мандайына
Жыдазыла түртүп ийди.
Ол жыгылып, өлө берди
Бастыра столица силкинди.
Кыс дезе хи-хи, ха-ха — деп,
Эш немеден коркубайт.
Кааннын ачынганы ого
Коркушту да болгон болзо,
Кысты удур көрүп,
Күлүмзиренип ол турды.
Каан городко кирип келди...
Кенетийин шынырт болды,
Албатынын көзинче
Сыраадагы турган пөтүк
Учып чыккан жерде,
Каанга удур учуп барып,
Как мандайга чокып,
Ол ло тарыйын өрө учуп чыкты.
Дадон каан абрадан
Антарылып барып түшти.

Ох, деген бойнича,
Бут та тартпай, өлө берди.
Абакай дезе кенетийин
Торт болбогон немедий,
Турган жери бар болды,
Барган жери жок болды.
Чөрчөк төгүн де болзо,
Ондо кандый да болзо,
Жакшы деген уулдарга
Жүрүм учурын айдат,
Канайда жүрерине үредет.

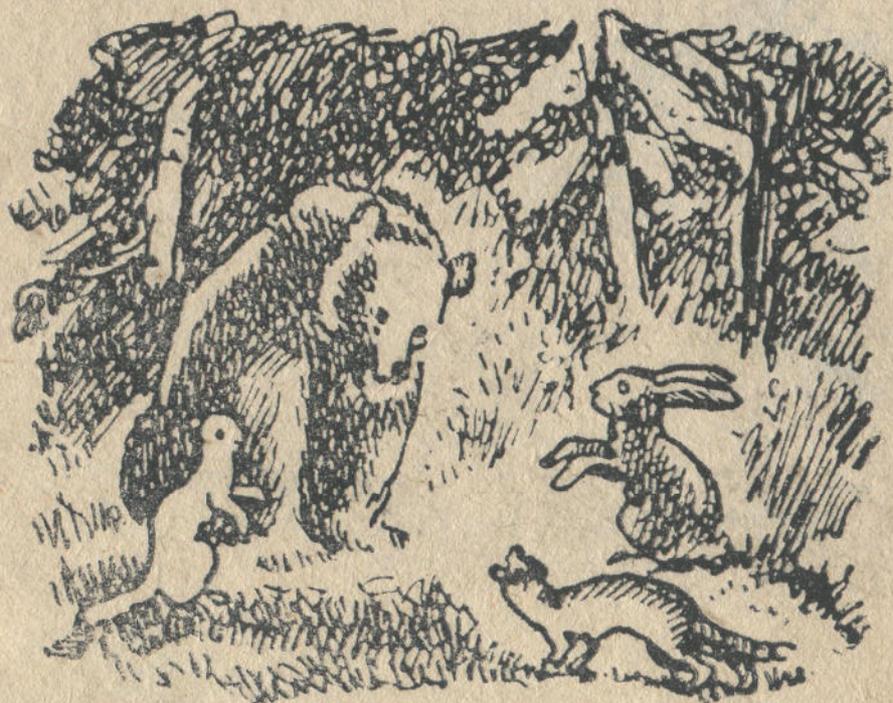
ЈАСКЫ ЈЫЛУ ӨЙДӨ...

Бир катап јаскы јылу өйдө,
Тан јангыла адып турарда,
Көлөткөлү агаш аразынан
Кара күрен тижи айу
Бойынын сүүген балдарыла
Телчип, базып, бойын көргүзерге чыкты.
Тижи айу кайын төзине отурды,
Балдары бойы бойлоры ойноды,
Өлөр чымалы уйазына анданып,
Күрежип, баш ажыра анданат.
Јок јерден бир эр кижини
Бычагын курына кыстанган,
Колында айрууш тудыган,
Ийин ажыра таарын салган,
Јууктап келип јадат.
Тижи айу айруушту кижини
Көргөн бойынча, тенек балдарын
Мынайда кыйгырып турды
„Ой, менин балдарым,

Чымалынын уйазына анданарым,
Күрежерин, баш ажыра анданарын
Түрген эмди токтодыгар.
Бистин үстибис орто
Эр кижиге келип жат.
Ончогор менин кийиниме келип,
Жажынып слер коруныгар,
Мен слерди кижиге бербезим,
Мен онын ичин жара тартарым!“
Айу балдарынын куды чыгып,
Энезенин кийинине жажындылар,
Эне айу чугулданып
Кийин будына карайлап турды.
Кижиге канайсада сүмелү болуп,
Эне айунын үсти орто келди,
Ол онын ичи-бөөрөгине
Айруушла кадап ийди,
Айу жерге барып түшти;
Кижиге онын ичин жарды,
Терезин сойуп, балдарын
Таарына үзе салып алды..

Онон айылына жанып келди.
„Сен, менин үй кижим, сеге
Беш жүс салковойдын айу терези
Тонды сыйга мен экелдим.
Экенчи сый бу болор—
Беш салковойдон баазы,
Айунын үч балазы“.
Кара-күрен тижи айуны
Ичин жарып, терезин сойгоны,
Балдарын таарга салганы
Городко, агаш аразына жайылып,
Кара-күрен эркек айуга жетти.
Кара күрен эркек айу
Тижи айузы өлүп калганын
Уккан жерде кунуга берди,
Бажын энип, санааркады:
„Сен, менин кайран тижи айум,
Мени ырыс жокко кул эдип,
Кемге арттырдын болбогой?
Мен сениле, омок үйимле,
База ойын ойнобой,
Кичинек балдарлу болбой,
Балдарымды эркелеп баайлап,
Жайкабай жүрөтөн мен турум.“
Ол өйдө эркек айуга
Жаан, кичинек аңдар келгилеп,
Оны көрүп турдылар.

Ого казыр тиштү,
Ачап, сыйап көстү
Бөөрү келип турды.
Ого барбак куйрукту
Садучы, айылчы, кумдус
Келип база туштап турды.
Кееркемжилү токтопок келип
Каан абакайыдый тийин,
Сүмелү казначей-түлкүчек,
Көрөргө сүрлү агазак,
Ийдирген ары жанында жаткан
Байбак, көөркий боро койонок,
Үрпкейген, атрайган ёж
Келгилеп туратандар.

БАЖАЛЫКТАРЫ

	стр.
1. Салтан каан керегинде, онын жакшынак күчтү Баатыр уулы Гвидон Салтанович князь керегинде ле жааннын сүреен жараш абакайы куу керегинде чөрчөк	3
2. Балык ла балыкчы керегинде чөрчөк	38
3. Абыс ла онын жалчызы Балда керегинде чөрчөк	50
4. Өлгөн абакай ла жети баатыр керегинде чөрчөк	58
5. Алтын пөтүк керегинде чөрчөк	79
6. Ласкы жылу өйдө	91

БАШТАМЫ ШКОЛАГА

Ответ. редактор
перевода *З. Суразакова.*

Подписано к печати 1/VI-1946 г.
6 печ. л. (4,65 уч. изд. л.) 26.000 зн.
в печ. л. Тираж 3500 экз. Заказ № 443.
АН 10730. Цена 4 р.

Типография Ойротского Областного
национального издательства,
гор. Ойрот-Тура, Ойротская 63.

Баазы 4 сал.
Цена 4 руб.

А. С. Пушкин

СКАЗКИ

на

алтайском языке.